

**ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА -
ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ
ЕКОНОМІЧНОЇ ТА
НАЦІОНАЛЬНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ**

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК

Міністерство освіти і науки України
Миколаївський національний аграрний університет

Бібліотека

**Продовольча безпека -
важливий елемент економічної та
національної стабільності**

Рекомендаційний покажчик літератури

Миколаїв
2023

УДК 338.439.6

П78

Укладачі: О. О. Цокало, в.о директора бібліотеки

Редактор: Д. В. Ткаченко, зав. відділом бібліотеки

П78 **Продовольча безпека** - важливий елемент економічної та національної стабільності : рекомендаційний покажчик літератури / уклад. О. О. Цокало ; за ред. Д. В. Ткаченко. - Миколаїв : МНАУ, 2023. - 104 с.

УДК 631.563:634

© Миколаївський національний аграрний університет, 2023

© Бібліотека МНАУ, 2023

ПЕРЕДМОВА

В бібліографічному покажчику «Продовольча безпека - важливий елемент економічної та національної стабільності» зібрані матеріали, які розкривають сутність продовольчої безпеки та її місце в економічній безпеці держави, а також висвітлюють екологічні аспекти продовольчої безпеки.

До складу покажчика увійшли відомості про законодавчо-нормативну базу, монографії, статті з наукових періодичних видань, а також матеріали всесвітньої мережі Інтернет з питань продовольчої безпеки.

При підготовці видання були використані фонди, каталоги бібліотеки, бази даних бібліотеки МНАУ, репозитарій МНАУ та електронні версії повнотекстових документів, розміщених в Інтернет.

Матеріали у покажчику розміщено за алфавітом авторів та назв видань. Опис документів наведено мовою оригіналу. Бібліографічний опис зроблено за стандартом України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання». Слова і словосполучення скорочуються відповідно діючим стандартам ДСТУ 35.82-97 «Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні вимоги та правила».

Бібліографічний покажчик адресований науковцям, аспірантам, здобувачам вищої освіти.

ВСТУП

Продовольча безпека – комплексне поняття, яке зазвичай складається з трьох елементів: наявності продовольства, доступу до нього та використання. Вторгнення РФ в Україну посилило роль України в забезпеченні глобальної продовольчої безпеки. Блокований експорт і поставлена під загрозу поточна посівна кампанія призвели до різкого зростання цін на світовому ринку, створюючи не лише ризики підриву діяльності агропродовольчого сектору країни та національної економіки в цілому, але і передумови для голоду сотень мільйонів людей по всьому світу. Україна відіграє все більшу роль на світовому аграрному ринку. Всього два десятиліття тому експорт українського зерна був спроможний нагодувати 40 мільйонів людей, а сьогодні вже – понад 400 мільйонів. У 2019-2021 роках на Україну припадало майже 10% світового експорту пшениці, 15% експорту кукурудзи, 15% експорту ячменю та майже 50% експорту соняшникової олії.

Внутрішній погляд: на сільське господарство припадає близько 20% ВВП (враховуючи суміжні галузі, розташовані на ланцюгу створення доданої вартості) України і більше 40% загальних доходів від експорту. Крім того, що сільське господарство є важливим сектором з точки зору ВВП і зайнятості (близько

15% від загальної чисельності населення України), сільськогосподарські виробники забезпечують місцеве населення майже 100% споживання основних сільськогосподарських культур, овочів і не менше 80% споживання м'яса. Незважаючи на величезний потенціал сільськогосподарського виробництва України, війна серйозно впливає не тільки на глобальну, а й на внутрішню продовольчу безпеку.

Джерело

Огляд продовольчої безпеки та політики в Україні / Центр досліджень продовольства та землекористування (KSE Агроцентр). URL:https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/05/Food-security-and-policy-in-Ukraine_ukr.versiya-1.pdf

Розділ 1

Продовольча безпека: її сутність та місце в економічній безпеці держави

1. Бабич М. М. Індикатори продовольчої безпеки в Україні: сучасний стан та тенденції розвитку. *Економіка АПК*. 2018. № 5. С. 41-50.

2. Бабич М. М. Понятійно-категоріальна сутність продовольчої безпеки. *Економіка та держава*. 2017. № 6. С. 39-45. URL: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=3785&i=7>

3. Бабич М. М. Сучасний стан продовольчої безпеки України: фінансовий аспект. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 4. С. 772-775. URL: <http://global-national.in.ua/archive/4-2015/163.pdf>

4. Бабич М. М., Загребаленко Ю. Ю. Продуктивність праці в сільському господарстві як фактор забезпечення продовольчої безпеки. *Агросвіт*. 2016. №13-14. С. 24-29.

5. Батир Ю. Г. Державна стратегія продовольчої безпеки України. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління*. 2021. Вип. 1. С. 49-57. URL : <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/13253>.

У статті охарактеризовано основні підходи до оцінки продовольчої безпеки країни. Наведено стан продовольчої безпеки країн світу із застосуванням Глобального індексу продовольчої безпеки. Встановлено, що за рядом показників рівень продовольчої безпеки України є достатнім, але за окремими показниками в розрізі певних груп продуктів харчування, він є загрозливим. Основними чинниками, що ма-

ють визначальний вплив на рівень харчування населення є доходи населення та цінова політика, а пропозицію формує рівень ефективності діяльності сільського господарства та харчової промисловості. Продовольча незалежність за окремим продуктом вказує на те, що задоволення потреб населення у продовольстві, у межах його купівельної спроможності переважно забезпечується за рахунок продукції вітчизняного виробництва. Встановлено, що в країні стало розвивається тільки один сектор АПК – рослинництво, але тваринництво та всі інші суміжні галузі стагнують. Визначено пріоритетні напрями реалізації стратегії національної безпеки України.

6. Благополучна А. Економічна доступність продовольства в умовах війни. *Економічні горизонти*. 2022. Вип. 3 (21). С. 13–20. DOI: [https://doi.org/10.31499/2616-5236.3\(21\).2022.263549](https://doi.org/10.31499/2616-5236.3(21).2022.263549). URL: <http://eh.udpu.edu.ua/article/view/263549>.

Продовольча безпека – здатність країни забезпечити людям доступ до якісних та корисних продуктів харчування. Згідно з Римською декларацією про всесвітню продовольчу безпеку, кожна країна повинна забезпечити право людини на повноцінне харчування. В цьому документі передбачено: фізична і економічна доступність, продовольча незалежність, надійність відносно сезонних і погодних коливань та стійкість зростання виробництва. Сьогодні проблема продовольчої безпеки в Україні стосується майже всіх аспектів функціонування держави: від оборони та готовності боротьби з надзвичайними ситуаціями до перспектив довгострокового розвитку.

7. Бурковська А. І. Організаційно-економічні засади інвестиційного забезпечення продовольчої безпеки України : дис... д-ра філософії (Ph.D.): 051 - економіка / наук. керівник О. В. Шибаніна. Миколаїв : МНАУ, 20-

22. 299 с. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/11706>

8. Васильєва Л. М. Державна підтримка аграрного сектору економіки країни в умовах функціонування в складі СОТ як основа забезпечення продовольчої безпеки. *Modern Economics*. 2019. № 17. С. 55-60. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V17\(2019\)-10](https://doi.org/10.31521/modecon.V17(2019)-10).

9. Галкін В. В. Методика визначення результативності державного регулювання виробництва продукції сільського господарства. *Modern Economics*. 2022. № 34 (2022). С. 28-35. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V34\(2022\)-04](https://doi.org/10.31521/modecon.V34(2022)-04).

10. Гринишин В. Є. Місце продовольчої безпеки в системі економічної безпеки держави. *Механізми управління розвитком територій* : зб. наук. праць, Житомир, 20–21 жовт. 2020 р. Житомир : Поліський національний університет, 2020. С. 230–232.

11. Гринишин В. Є. Науковий дискурс щодо розуміння продовольчої безпеки держави. *Сучасні екологічні проблеми урбанізованих територій* : зб. матеріалів III Всеукр. наук.-практ. конф., 19 лист. 2020 р. Житомир : Поліський національний університет. 2020. С. 24-26.

12. Гринишин В. Є. Формування системи продовольчої безпеки України : автореф. дис. ... канд. економ. наук, 08.00.03 "Економіка та управління національним господарством". Житомир : Поліський національний університет, 2021. 23 с.

13. Довгаль О. В. Роль державної політики у формуванні продовольчої безпеки країн Європейського Союзу (English). *Modern Economics*. 2022. № 33(2022). С. 132-139. DOI: <https://doi.org/10.31521/modecon.V33>

(2022)-17. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/11755>

14. Закон про продовольчу безпеку в умовах воєнного стану: роз'яснення щодо застосування / Міністерство аграрної політики та продовольства України. 2022. URL: <https://minagro.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/webzakon-pro-prodovolchu-bezpeku-v-umovakh-voennogo-stanu-roz-yasnennya-shchodo-zastosuvannya-3.pdf>

15. Кашуба Ю. П. Продовольча безпека України: перспективи розвитку. *Економіка АПК*. 2016. № 8. С. 32. URL : <http://www.eapk.org.ua/sites/default/files/eapk/2016/8/5.pdf>

Метою статті є визначення основних проблем продовольчої безпеки України та розробка шляхів їх розв'язання. При цьому використовували загальнонаукові й спеціальні методи, а саме: індукції та дедуції, аналітичний, статистико-економічний і графічний. Проаналізовано сучасний стан ринку харчової промисловості, розглянуто основні аспекти проблеми продовольчої безпеки України на сучасному етапі розвитку. Виявлено умови забезпечення та визначено показники оцінки продовольчої безпеки країни. Наведено фактори, характеристику стану, визначено складові механізми забезпечення продовольчої безпеки. На основі визначених проблем, які загрожують продовольчій безпеці України, запропоновано шляхи поліпшення ситуації. Результати дослідження можуть бути використані при розробці програм підвищення рівня продовольчої безпеки України та її регіонів.

16. Коваленко О. В., Яценко Л. О. Оцінка регіональної продовольчої безпеки України на засадах сталого розвитку. *Продовольчі ресурси*. 2022. Т. 10, № 18. С.

228-236. URL : DOI: <https://doi.org/10.31073/foodresources2022-18-22>.

Предмет дослідження – теоретико-методологічні положення та практичні засади щодо формування основ продовольчої безпеки. Мета дослідження полягає в удосконаленні методичного підходу до оцінки регіональної продовольчої безпеки, що полягає в обґрунтуванні індикаторів, які доповнюватимуть загальноновизнану систему показників останньої, здійсненні оцінки стану забезпечення споживання м'ясної та молочної продукції в областях України відповідно до рекомендованих норм. Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи: діалектичний і логічний – для узагальнення наукових основ продовольчої безпеки в контексті забезпечення сталого розвитку; економіко-статистичний – для обробки й аналізу статистичних даних; табличний – для візуалізації та узагальнення результатів дослідження. Результати дослідження. Запропоновано індикатори, за допомогою яких здійснено оцінку стану регіональної продовольчої безпеки. Так, дослідження змін індикатора достатності споживання окремого виду продукції дало змогу виявити регіони, в яких рівень споживання м'ясної та молочної продукції не відповідав рекомендованим нормам. Аналізом змін відсотка споживання продукції, забезпеченого власним (вітчизняним) виробництвом (відповідно до рекомендованих норм), виявлено регіони з недостатніми обсягами виробництва м'ясної та молочної продукції, а також регіони, які виробляють надлишки цієї продукції і здатні задовольнити потребу вразливих регіонів. Обґрунтуванням напрямів розвитку м'ясної та молочної галузей в регіонах, які характеризують стан їхньої продовольчої безпеки, виявлено області України, які мають найбільшу потребу в залученні матеріальних і нематеріальних інвестицій для розвитку згаданих галузей. Сфера застосування результатів. Результати мають науково-практичний характер і можуть бути використані науковцями у подальших дослідженнях щодо стану продовольчої

безпеки. Вони можуть слугувати джерелом довідкової інформації та використовуватися економістами, спеціалістами підприємств харчової та переробної промисловості, фахівцями органів влади, науковими працівникам, викладачами, аспірантами і студентами вищих навчальних закладів.

17. Козак О. А., Пугачов М. І. Формування продовольчих систем: теоретико-сутнісні аспекти. *Економіка АПК*. 2021. № 11. С. 93. URL : http://www.eapk.org.ua/sites/default/files/eapk/2021/11/ekonomika_apk_11_2021_p_93-103.pdf

Мета статті – узагальнити та поглибити теоретико-сутнісні аспекти формування сучасних продовольчих систем, розкрити особливості їх основних функціональних компонентів. Методика дослідження. Спираючись на діалектичний метод пізнання, використано загальнонаукові методи дослідження, а саме: абстрактно-логічний (для узагальнення та формулювання висновків); монографічний і системного аналізу (при розгляді сутності продовольчих систем); історичний (при вивченні трансформаційних перетворень продовольчого комплексу у продовольчу систему); порівняльного аналізу (для зіставлення змістовних характеристик продовольчого комплексу та продовольчої системи); графічний (для наочного відображення результатів аналізу); а також системний підхід, аналізу і синтезу, індукції й дедукції та інші у сфері економічних досліджень. Результати дослідження. Доведено, що продовольчий комплекс вже давно вийшов за межі його традиційного трактування та за своїм змістовним наповненням його можна визначити як продовольчу систему, що охоплює усі елементи (ресурси виробництва, людей, ринки, торгівлю, установи, інфраструктуру, навколишнє середовище), усі види діяльності та весь спектр учасників, пов'язаних із виробництвом, переробкою, розподілом, збутом та споживанням продовольства, задіюючи драйвери економічного, соціального та природного середовища, в яке вона вбудована, для отримання соціально-

економічних та екологічних результатів. Елементи наукової новизни. Набули подальшого розвитку теоретико-методологічні підходи до визначення організаційно-економічного статусу продовольчого підкомплексу як продовольчої системи, що є сукупністю взаємопов'язаних елементів, видів діяльності та учасників, задіяних по всій ланці «виробництво-споживання», що функціонує під впливом факторів зовнішнього середовища (економічних, соціально-культурних, політичних, науково-технічних, екологічних та глобалізації) з метою стабільного задоволення потреб населення в якісних та безпечних продуктах харчування при дотриманні економічних вигід усіма суб'єктами господарювання та досягнення стратегічної мети – гарантування продовольчої безпеки. Практична значущість. Результати проведених досліджень містять теоретико-сутнісні аспекти, які розширюють знання щодо формування продовольчих систем у сучасних умовах. Одержані матеріали можуть бути використані усіма зацікавленими особами і спеціалістами для подальших наукових досліджень проблем формування та функціонування сучасних продовольчих систем.

18. Курман Т. В. Агробізнес та продовольча безпека: загрози та проблеми правового забезпечення в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. Вип. 3. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/264923>

Статтю присвячено дослідженню питань правового забезпечення продовольчої безпеки та функціонування агробізнесу в умовах воєнного стану в Україні. Авторка акцентує увагу на тому, що гарантування продовольчої безпеки є одним з основних завдань кожної сучасної цивілізованої держави. Для України ж, яка на сьогодні перебуває у надскладних умовах воєнного стану, питання продовольчого забезпечення й подолання негативних наслідків порушення агропромислових процесів набувають особливого значення. Ведення повномасштабної війни на території України створює за-

грози у сфері забезпечення продовольством не лише для населення нашої держави, але й інших держав, зокрема країн Азії та Африки, які є імпортозалежними від поставок сільськогосподарської продукції національних виробників. Отже, національний агробізнес у сучасних умовах виступає не лише різновидом бізнесової діяльності в агросфері, але й є сферою соціальної відповідальності, яка на сьогодні набуває глобального характеру.

19. Нікішина О. В., Чеботарьова Н. Й. Методичні положення щодо оцінки національної продовольчої безпеки на засадах сталого розвитку. *Економіка харчової промисловості*. 2021. Т. 13, Вип. 4. С. 48-62. URL : DOI 10.15673/fie.v13i4.2192

У статті запропоновано методичний підхід до комплексної оцінки національної продовольчої безпеки за ланками агропродовольчого ланцюга вартості на засадах сталого розвитку. Розроблено методичні положення до оцінки продовольчої безпеки в аграрному секторі (сировинна ланка ланцюга вартості) та систему загальних і специфічних індикаторів, яка включила національні й авторські індикатори сталого розвитку. Авторський внесок в оціночну систему визначається загальними індикаторами секторальної ресурсної та екологічної ємності валової доданої вартості, а також структурними індикаторами інвестиційного забезпечення раціонального природокористування в секторі. На основі розроблених методичних положень проведено оцінку стану продовольчої безпеки в аграрному секторі економіки України, експертну та комплексну оцінку позиціонування сектору за його внеском у сталий розвиток держави. Визначено тенденції і проблеми сталого розвитку сировинної ланки агропродовольчого ланцюга вартості, обґрунтовано головні напрями забезпечення продовольчої безпеки в агросфері України.

20. Ніконенко О. А. Теоретичні засади формування продовольчої безпеки країни. *Економіка та держава*.

2022. № 5. С. 121–125. DOI: 10.32702/2306-6806.2022.5.121. URL: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=5189&i=18>.

Продовольча безпека посідає важливе місце в дослідженнях соціально-економічного, політичного, екологічного, демографічного, управлінського, біологічного, інформаційного, інституціонального характеру та в інших наукових напрямках. Це означає, що проблема продовольчої безпеки є не лише актуальною, але й ще складною, багатогранною та багаторівневою.

21. Огляд продовольчої безпеки та політики в Україні / Центр досліджень продовольства та землекористування (KSE Агроцентр). URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/05/Food-security-and-policy-in-Ukraine_ukr.versiya-1.pdf.

22. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану : Закон України від 24.03.2022 р. № 2145-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text>.

23. Продовольча безпека: трансформація засад забезпечення / В. І. Франчук та ін. *Efektivna ekonomika*. 2022. № 10. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2022.10.1>.

24. Рогатіна Л. П. Методологія регіонального моніторингу та аналізу інвестиційно-інноваційної діяльності в умовах забезпечення продовольчої безпеки. *Український журнал прикладної економіки*. 2017. Т. 2, № 3. С. 142-152. URL : <http://ujae.tneu.edu.ua/index.php/ujae/article/view/247>

У статті досліджено методологію регіонального моніторингу та аналізу інвестиційно-інноваційної діяльності в умовах забезпечення продовольчої безпеки. Розглядаються основні індикатори оцінки стану продовольчої безпеки. Згруповано основні показники інноваційно-інвестиційної діяльності для забезпечення продовольством населення регіону.

25. Скрипник А. В., Стариченко Є. М. Методичні підходи до визначення інтегрального показника продовольчої безпеки. *Економіка АПК*. 2017. № 9. С. 25. URL : http://www.eapk.org.ua/sites/default/files/eapk/2017/9/e_apk_2017_9_5.pdf

Мета статті - удосконалення методики інтегральної оцінки продовольчої безпеки з урахуванням існуючої інформаційної бази та затверджених Урядом індикаторів, а також оцінка на основі визначеного індикатора ризиків виникнення продовольчої небезпеки. У процесі дослідження використано методи прогнозування, теорії ймовірності, математичної статистики, економіко-математичні методи. Як елемент наукової новизни запропоновано методику розрахунку інтегрального показника продовольчої безпеки на підставі трикомпонентного аналізу: економічна доступність, фізична забезпеченість, достатність споживання. Дана методика синтезувала в собі напрацювання зарубіжних і вітчизняних учених по методиці оцінки стану продовольчої безпеки. На підставі властивостей похибки економіметричного прогнозу визначено процедуру оцінки ризиків продовольчої безпеки. Практична значущість - представлена методика дає змогу за допомогою інтегрального індикатора оцінити стан продовольчої безпеки та виявити основні фактори, що його визначають.

26. Стариченко Є. М. Продовольча безпека країни як соціально-економічна категорія. *Агросвіт*. 2018. № 13. С. 42-48.

Продовольча безпека посідає важливе місце в дослідженнях соціально-економічного, політичного, екологічного, демографічного, управлінського, біологічного, інформаційного, інституціонального характеру та в інших наукових напрямках. Це означає, що проблема продовольчої безпеки є не лише актуальною, але й ще складною, багатогранною та багаторівневою. Саме тому складно запропонувати єдине визначення наукової категорії "продовольчої безпеки". Узагальнено еволюцію підходів до визначення продовольчої безпеки та виділимо контент кожного із етапів. Для більшості наукових праць, у яких зроблено спробу щодо систематизації підходів до оцінки та визначення продовольчої безпеки є фокусування уваги не на конкретні дії держав або міжнародних організацій, а на документи декларативного характеру — меморандуми, рішення конференцій, наукові конференції. Так, заслуговує на увагу праця науковців, які виділяють п'ять етапів в еволюції дефініції продовольчої безпеки. Для 40-х та 50-х минулого століття, на думку науковців, характерною була орієнтація розвинених країн розподіляти надлишки продовольства на основі надання продовольчої допомоги біднішим. Узагальнюючи вищезазначене, покладено початок виходу цієї проблеми на міжнародний рівень, піднімаються питання "свободи від нужди", "свободи від голоду" та "досягнення економіки достатку", вирішення яких залежать від темпів економічного зростання, динаміки світового виробництва зернових, достатності продовольства у світі та вплив на рівень бідності та наявності й зміни кількості робочих місць. У дослідженні під продовольчою безпекою розглядається такий стан економіки, соціальної та екологічної сфери країни, за якого забезпечується продовольча незалежність держави, гарантується фізична, соціальна та економічна доступність для кожної людини харчових продуктів, які відповідають вимогам законодавства про технічне регулювання, в обсягах не менше раціональних норм споживання продовольства, необхідних для активного та здорового способу життя. Виділено місце продо-

льчої безпеки у системі національної безпеки, яке підпорядковано до економічної, соціальної та екологічної безпеки, що дозволяє розширити коло показників для оцінки продовольчої безпеки за рахунок не лише економічних, але й соціальної та екологічної сфер.

27. Стеців І. Державне управління продовольчою безпекою: концептуальні засади та раціональні підходи. *Agricultural and resource economics: international scientific e-journal*. 2022. Vol. 8, № 4. С. 215–243. URL: file:///C:/Users/user/Desktop/areis_2022_8_4_12.pdf.

28. Управління продовольчою безпекою в умовах динамічного бізнес-середовища / І. А. Гнатенко, Л. І. Бабій, О. Ю. Чорна, Р. І. Коновалов. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. Т. 5, № 4. С. 395-402. URL : DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2020-4-47>.

В статті представлено дослідження актуальної системи управління продовольчою безпекою на макро- та мікрорівнях в умовах динамічного бізнес-середовища. Використано монографічний, економіко-статистичний та абстрактнологічний наукові методи економічних досліджень.

29. Утенкова К. О. Сучасний стан аграрного сектору у контексті зміцнення продовольчої безпеки України. *Modern Economics*. 2020. № 22(2020). С. 112-118. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V22\(2020\)-18](https://doi.org/10.31521/modecon.V22(2020)-18). URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/7989>.

30. Шебаніна О. В. Інвестиційні проекти та гарантування продовольчої безпеки країни. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2018. Вип. 1 (97). С. 34-44.

31. Шибаніна О. В., Бурковська А. І. Регулювання потенціалу виробництва сільськогосподарської продукції на основі індикаторів продовольчої безпеки. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2018. № 3 (99). С. 4-11. DOI: 10.31521/2313-092X/2018-3(99).

32. Шишлюк В. Р., Самокиш В. П. Правове забезпечення продовольчої безпеки України: сучасний стан та перспективи. *Право і суспільство*. 2020. № 1. С. 133-138. URL : DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.1-1.20>.

У статті проаналізовано питання правового забезпечення продовольчої безпеки України у світлі проведення аграрної реформи та формування профільного законодавства з використанням міжнародного досвіду законодавчого регулювання питань забезпечення продовольчої безпеки. Проаналізовано різні підходи до визначення поняття «продовольча безпека» як складової частини національної економічної безпеки. Визначено, що поняття «продовольча безпека» є офіційно прийнятим у міжнародній практиці поняттям, що використовується для характеристики стану продовольчого ринку країни, а також світового ринку. Розглянуто міжнародні показники, які характеризують продовольчу безпеку держави, зокрема Глобальний індекс продовольчої безпеки. Досліджено конституційно-правові засади забезпечення права особи на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло в контексті забезпечення продовольчої безпеки держави. Встановлено, що в національних нормативно-правових актах не визначені складові частини продовольчої безпеки, її принципи, не передбачено інституційно-функціональний механізм її забезпечення тощо. Визначено чинники, які здійснюють несприятливий вплив на ситуацію із продовольчою безпекою в Україні, та запропоновано напрямки підвищення рівня продовольчої безпеки. Проаналізовано законодавство України у сфері забезпечення продовольчої безпеки та виділено основ-

ні етапи його становлення та розвитку. Розглянуто досвід зарубіжних країн у сфері забезпечення продовольчої безпеки. Зроблено висновок, що прийняття Закону України «Про продовольчу безпеку України» стане важливим кроком у забезпеченні продовольчої безпеки держави.

33. Шуст О. А., Варченко О. М., Крисанов Д. Ф. Стійкість продовольчого комплексу України в умовах посилення турбулентності. *Продовольчі ресурси*. 2022. Т. 10, № 18. С. 287-301. URL: <https://doi.org/10.31073/foodresources2022-18-28>.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методологічних і прикладних аспектів виявлення наслідків розвитку продовольчого комплексу України в умовах посилення турбулентності. Мета узагальнити особливості функціонування продовольчого комплексу в умовах періодичного виникнення аграрних криз та інтенсифікації турбулентності, обґрунтувати теоретико-методологічні засади й розробити рекомендації практичного змісту, спрямовані на зміцнення його стійкості. Методи. Основою проведених досліджень були загальнонаукові та спеціальні методи: абстрактної логіки, ретроспективного аналізу та порівняння – для формування понятійно-категоріального апарату дослідження, вивчення турбулентних явищ і процесів і наслідків впливу аграрних криз на розвиток первинного виробництва і харчової індустрії; системного аналізу і критеризації, структуризації та ідентифікації – для розробки архітекτονіки та періодизації трансформаційних перетворень, що відбувалися у продовольчому комплексі під впливом аграрних криз; формалізації, аналізу і синтезу – для оцінки різних змін у складових структурного утворення та їх впливу на функціонування продовольчого комплексу в умовах інтенсифікації турбулентності; систематизації підходів до оцінки зрушень у продовольчому комплексі після виходу аграрного сектору із трансформаційного спаду та ін. Результати дослідження. Розкрито особливості розвитку сільського госпо-

дарства і харчової індустрії після виходу із трансформаційного спаду, виявлено специфіку їх функціонування у кризові роки та міжкризові періоди. Систематизовано проблеми і прорахунки, які гальмують розвиток продовольчого комплексу та знижують його стійкість. Обґрунтовано практичні заходи, реалізація яких спрямована на зміцнення стійкості продовольчого комплексу в умовах інтенсифікації турбулентності. Сфера застосування результатів дослідження. Результати досліджень мають теоретико-методологічні засади розвитку галузей продовольчого комплексу після проходження «дна» трансформаційного спаду, у кризові роки та міжкризові періоди, які розширюють знання щодо обставин і процесів функціонування аграрного сектору в умовах інтенсифікації турбулентності. Одержані результати можуть бути використані як для поглиблення теоретичних досліджень стійкості продовольчого комплексу, так і в практичному плані щодо напрямів і заходів законодавчо-нормативного, інвестиційного й економічного характеру з метою посилення внутрішніх міжгалузевих зв'язків та підвищення «порога міцності» стосовно зовнішніх загроз.

34. Andrianarison F. Unravelling the linkage between food security, poverty reduction, and education for sustainable development = Розкриття зв'язку між продовольчою безпекою, скороченням бідності та освітою для сталого розвитку. *Journal of Development Studies*. 2022. Вип. 58 (11), 2198 - 2221. doi:10.1080/00220388.2022.2096445 (Scopus).

35. Babych M., Kovalenko A. Food Security Indicators in Ukraine: Current State and Trends of Development = Індикатори продовольчої безпеки в Україні: сучасний стан та тенденції розвитку. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. Vol 4. No 1. Pp. 8–15. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-1-8-15>. (WOS).

36. Burkovska A., Ciccullo F., Shebanina O., Lunkina T., Burkovska A. Modeling the System of Social Stability Through the Food Safety Paradigm = Моделювання системи соціальної стабільності через парадигму харчової безпеки. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2019. № 41 (4). Pp. 474-486. DOI: <https://doi.org/10.15544/mts.2019.38> (WOS).

37. Burkovska A., Shebanina O., Lunkina T., Burkovska A. Ensuring food security in the context of the sustainable development of agriculture = Забезпечення продовольчої безпеки в контексті сталого розвитку сільського господарства. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2021. №3 (44). P.337-345. DOI: <https://doi.org/10.15544/mts.2021.%2030> (WOS).

38. Burkovska A., Shebanina O., Lunkina T., Burkovska A. Socio-psychological determinants of food security in Ukraine: causal aspect = Соціально-психологічні детермінанти продовольчої безпеки України: причинно-наслідковий аспект. *Ikonomicheski Izsledvania*. 2022. Vol. 31 (5). P. 145-162. URL: <https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2-0-85133482529&origin=resultslist&sort=plfdt-f&listId=58251775&listTypeValue=Docs&src=s&imp=t&sid=726fd92a226f9df760f5a4e453e279a0&sot=sl&sdt=sl&sl=0&relpos=0&citeCnt=0&searchTerm=> (Scopus).

39. Caruso D., Lunkina T., Burkovska A., Burkovska A. Assessment of the Influence of the National Bank of Ukraine Monetary Policy on Food Security of the State = Оцінка впливу грошово-кредитної політики Національ-

ного банку України на продовольчу безпеку держави. *Accounting and Finance*. 2020. № 4 (90). Рз. 45-51. DOI: 10.33146/2307-9878-2020-4(90)-45-51.

40. Development of Small Farms in the Agro-Industrial Complex / I. Petrunenko etc. *International Journal of Computer Science and Network Security*. 2021. Vol.21. No.3. P. 287-294. URL: <http://dSPACE.onua.edu.ua/handle/11300/16101>.

Сучасні малі фермерські господарства є важливою ланкою в структурі світового агропромислового комплексу. Це забезпечує стабільність продовольства та харчування країни виключно на місцевому регіональному рівні. Метою дослідження є вивчення ролі сільського господарства у забезпеченні харчової безпеки та продовольчої стабільності на основі аналізу індексу харчової стійкості (FSI). Методи дослідження: моделювання, абстракція, аналогія, аналіз, синтез, формалізація, логічне абстрагування, теоретичне пізнання, систематизація та класифікація, абстрактно-логічний тощо. Результати. Проаналізувавши Індекс продовольчої стійкості за 2018 рік, було встановлено, що відсутній чіткий зв'язок між темпами економічного розвитку та рівнем продовольчої та харчової сталості. Крім того, це дослідження визначило країни з найбільшою кількістю малих фермерських господарств, а також кількість фермерських господарств у межах регіону. Визначено співвідношення між розміром господарства та площею сільськогосподарських угідь, які воно обробляє. Проаналізовано проблеми, з якими стикаються малі фермерські господарства в процесі своєї діяльності. Систематизовано програми, що реалізуються міжнародними профільними інституціями у сфері розвитку АПК. Зокрема, визначено регіональну структуру програм розвитку сільського господарства під керівництвом МФСР, а також напрямки, на які вони спрямовані. Окреслено конкретні заходи, що вживаються урядами для

стимулювання розвитку малих фермерських господарств. За результатами дослідження зроблені обґрунтовані висновки. Напрямок майбутніх досліджень вбачається в оцінці експортного потенціалу малих фермерських господарств за асортиментом, обсягом експортних поставок та географічним напрямком руху їх продукції.

41. Kotykova O., Babych M., Pohorielova O. Impact of Economic Affordability of Food on the Level of Food Consumption by Ukrainian Households = Вплив економічної доступності продуктів харчування на рівень споживання продуктів харчування домогосподарствами України. *Intellectual Economics*. 2020. Vol. 14 (1). Pp. 76-88. DOI: <https://doi.org/10.13165/IE-20-14-1-05>.

42. Kotykova O., Babych M., Semenchuk I. Monitoring of food security at regional level = Моніторинг продовольчої безпеки на регіональному рівні. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*. 2019. Vol. 41, Issue 4. Pp. 463-473. DOI: <https://doi.org/10.15544/mts.2019.37> (WOS).

43. Kotykova O., Babych M., Yahodzinska A. The System of the Food Security Criteria in Accordance with the Measurements of the SDGs-2030 = Система критеріїв продовольчої безпеки відповідно до вимірів ЦСР-2030. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2020. Vol. 3 (42). Pp. 399-408. DOI: <https://doi.org/10.15544/mts.2020.40>. (WOS).

44. Kotykova O., Pohorielova O., Babych M. Key aspects of the relationship between sustainable development goals, food security and agricultures in Ukraine = Ключові аспекти зв'язку між цілями сталого розвитку, продовольчою безпекою та сільським господарством в Україні.

European Countryside. 2022. Вип. 14(4). С. 721-752.
doi:10.2478/euco-2022-0036 (Scopus).

Розділ 2

Екологічні аспекти продовольчої безпеки

45. Екологічні інновації у підвищенні економічної та продовольчої безпеки України : колективна монографія / за ред. Т. О. Чайки, І. О. Яснолоб, О. О. Горба. Полтава : Видавництво ПП «Астрая», 2020. 216 с.

46. Живко З., Стадник М. Аналіз загроз прісноводній безпеці. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2022. Вип. 2 (66). С. 25–32. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-66-25-32>.

Метою статті є уточнення суті поняття «прісноводна безпека», визначення, класифікація та аналіз її загроз. Розглянуто суть та сформульовано авторське трактування поняття «прісноводна безпека». Пропонується розглядати її як «здатність держави незалежно від внутрішніх та зовнішніх умов і загроз забезпечувати населення країни прісною водою необхідної кількості та належної якості на рівні науково обґрунтованих норм споживання з метою зміцнення здоров'я та підтримання нормальної життєдіяльності кожного громадянина, сприяння розширеному відтворенню населення, соціально-політичній стабільності в країні, її стійкому економічному розвитку, зміцненню позицій країни на міжнародному рівні». Визначено місце прісноводної безпеки в системі національної безпеки та охарактеризовано її зв'язки із продовольчою, екологічною, ресурсною та економічною безпекою. Зазначено, що вода у війнах за неї може виконувати різні ролі: основної причини військових дій, предмету бойових дій (коли об'єкти водопостачання як елементи критичної інфраструктури стають предметом збройних конфліктів) чи зброї (у випадку зараження питної води на території ворога або викликання повеней

тощо). Охарактеризовано основні загрози прісноводній безпеці, наведено їх класифікацію. Визначено причини дисбалансу між наявністю та потребою в питній воді, а також виявлено дестабілізуючі фактори, що порушують даний баланс. Усіх їх запропоновано розподіляти на чотири характерних групи: природні, економічні, соціальні та політичні загрози. Проаналізовано зміну чисельності населення та наявність обсягів доступної якісної питної води як основних факторів, що формують баланс попиту та потреби у прісній воді. Визначено рівень та структуру використання свіжої води за витратами на певні потреби і загального водовідведення за рівнем забруднення, а також їх зміни в часі. Оцінено забезпеченість областей України водними ресурсами у середньо водний та дуже маловодний рік, відповідність мінімальній та достатній нормі, а також коефіцієнт територіальної диференціації розподілу водних ресурсів. За результатами проведеного аналізу встановлено, що у середньо водний рік практично усі області України забезпечені водними ресурсами за мінімальною і достатньою нормою. Лише Донецька і Харківська області відчувають дефіцит води за достатньою нормою. Тому причиною дефіциту води може бути лише її забруднення, на що мають бути скеровані усі зусилля держави та громадськості.

47. Корнієнко Г. С. Особливості аграрного підприємства: економічний, соціальний, екологічний аспекти. *Екологічне право*. 2020. Вип. 1. DOI <https://doi.org/10.37687/2413-7189.2020.1.5>.

48. Корчак М. Обґрунтування складових факторів безпеки виробництва. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. 2022. Vol. 1, No. 4, 2022, pp. 9-16. doi: 10.46299/j.isjmef.20220104.05.

Розглядаються питання обґрунтування складових продовольчої безпеки. Стабільний розвиток функціональних підсистем з орієнтацією виробництва на рівень обґрунто-

ваних норм харчування за умов ефективного використання регіонального виробничого і біокліматичного потенціалу – визначальний принцип якісного покращення продовольчого забезпечення населення, що залежить від рівня розвитку ринкової інфраструктури, яка дозволяє необхідну продукцію від виробника до споживача. Її розвиток сприяє успішному функціонуванню харчової промисловості, раціональному розміщенню та регіональній спеціалізації її галузей, що зменшує сукупні витрати на виробництво, переробку і збут продуктів харчування, покращує механізм збуту продовольства. Велике значення мають заходи з охорони довкілля від негативного впливу діяльності людини, тобто відновлення ушкоджених ресурсів повинне передбачати оптимальну організацію аграрного виробництва з врахуванням екологічних факторів. Однією з необхідних вагомих вимог продовольчої безпеки є достатність споживання продовольства, яка може бути визначена за допомогою коефіцієнтів достатності та доступності. За допомогою наведеної методики можна розрахувати рівень продовольчої безпеки населення, враховуючи відповідні показники. Зокрема, для досягнення необхідного рівня продовольчої безпеки населення необхідно, насамперед, збільшити обсяги виробництва продукції, створити необхідні умови для стимулювання виробництва екологічно чистої продукції та організації резервного фонду екологічно безпечного продовольства, а також продовжувати політику підвищення зайнятості населення і рівня його доходів.

49. Котелевич В. А., Пінський О. В. Сучасний стан безпечності харчових продуктів щодо вмісту ^{137}Cs порівняно з 2010 роком у контексті продовольчої безпеки. *Вісник Полтавської державної аграрної академії*. 2022. № 4. С. 246-258. doi: 10.31210/visnyk2022.04.29.

Пріоритетним завданням сучасної науки і практики є обмеження потрапляння радіонуклідів до організму людини. Серед заходів радіаційного захисту населення найбільш

складним, але й найбільш важливим є контроль за вмістом радіонуклідів у продуктах харчування, інформування населення, недопущення в реалізацію харчових продуктів, що не відповідають допустимим рівням. Зважаючи на актуальність цього питання, метою наших досліджень було встановити сучасний стан безпечності харчових продуктів щодо вмісту ^{137}Cs у Поліському регіоні порівняно з 2010 роком у контексті продовольчої безпеки. За результатами аналізу публікацій, звітної документації радіологічного відділу обласної СЕС м. Житомира та Держпродспоживслужби за 2010 рік, власних досліджень зразків грибів, ягід, м'яса свійських та диких тварин, харчових продуктів з приватних господарств північних районів Житомирської області та звітної документації Житомирської і Рівненської регіональних державних лабораторій Державної служби з питань безпечності харчових продуктів і захисту споживачів, державних лабораторій ВСЕ продовольчих ринків м. Житомира та Житомирської області, м. Рівного і Рівненської області (за 2010, 2017–2022 рр. встановили, що вміст радіонуклідів у грибах, ягодах, дичині та продуктах власного виробництва у забруднених внаслідок аварії на ЧАЕС районах Поліського регіону здебільшого значно перевищує допустимі рівні, що формує великі дози внутрішнього опромінення і негативно впливає на стан здоров'я населення. Перевищення ДР-2006 за вмістом ^{137}Cs спостерігається у зразках з Новоград-Волинського, Смільчинського, Лугинського, Малинського, Народицького, Овруцького, Олевського районів. Найбільш забрудненими були зразки з Народицького району, зокрема: свіжі гриби та ягоди – 2000 Бк/кг, сухі – 3450 Бк/кг. Північні райони Рівненської області відрізняються надзвичайно високим вмістом ^{137}Cs у харчових продуктах, особливо в дарах лісу. Найбільший відсоток перевищень визначено у зразках грибів та ягід лісового походження в Дубровицькому районі та Ракитнівському. Найвищий рівень забруднення молока і м'яса визначали 2010 року. ДЛВСЕ продовольчих ринків Житомирської області було за перше півріччя

2022 року виявлено 3 проби з перевищенням вмісту радіонукліда цезія-137 у трьох зразках грибів сухих в Овручі (2637,5 Бк/кг), ягодах свіжих лісових у Лугинах (1226,7 Бк/кг) та моркві (49 Бк/кг).

50. Лазаренко В. І. Сучасні передумови формування суспільної екологічної цінності за біхевіористичним підходом. *Агроекологічний журнал*. 2022. Вип. 2. doi.org/10.33730/2077-4893.2.2022.263327.

Проаналізовано та приділено значну увагу питанню формування сталої екологічно орієнтовної культури споживання екологічно безпечних харчових продуктів, зокрема в контексті Європейського Зеленого курсу в питанні спроможності України виконати вимоги Угоди про Асоціацію з Європейським Союзом у частині гармонізації екологічного законодавства ЄС з вітчизняним, та приведення власних ресурсів агросфери згідно з вимогами зазначеної директиви. Охарактеризовано вплив зазначеного курсу на культуру споживання екологічно безпечних продуктів та ставлення до навколишнього природного середовища в довгостроковій перспективі. Здійснено оцінку впливу військової агресії з боку Російської Федерації на культуру споживання та ставлення українських споживачів до власних ресурсів у сучасних умовах, наголошено на наявних екологічних проблемах агросфери та наслідків, з якими зіштовхується українське сільське господарство в найближчій перспективі. Обґрунтовано ціннісно-ієрархічну структуру індивіда за біхевіористичним підходом в екологічно орієнтовному сільському господарстві згідно з гносеологічним принципом, де рушійним елементом змін виступає конкретна людина на когнітивно-індивідуальному рівні. Наголошено та приділено значну увагу інституційному забезпеченню екологічної освіти та збільшенню її рівня в соціальній площині, що є основним фундаментально-інституційним інструментом забезпечення сталого споживання екологічно безпечних продуктів та дбайливого ставлення членів суспільства до власних ресурсів і довкілля загалом. Наголошено, що вирішення питання еко-

логічної та продовольчої безпеки лежить у систематизації раціональної та ірраціональної поведінки індивіда, яка має будуватися не лише на принципах забезпечення економічної ефективності, а й у формуванні національної екологічної культури та свідомості.

51. Малков М. Заплющити очі не вийде: екологічна сторона продовольчої безпеки у воєнний час. *Економічна правда* : веб-сайт. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/20/689366>.

52. Мороз Г. В. Проблеми продовольчої безпеки та їх вирішення в умовах кліматичних змін. *Актуальні правові проблеми інноваційного розвитку агросфери* : матеріали науково-практичної конференції (м. Харків, 20 листопада 2020 р.). Харків, 2020. С. 203-206.

53. Пилипенко К. А. Органічне виробництво як інструмент зміцнення продовольчої безпеки. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2017. № 4 (40). URL : <http://old.bumib.edu.ua/visnyk/4402017/organichne-virobnictvo-yak-instrument-zmicnennya-prodovolchoyi-bezpeki>.

Розглянуто необхідність та перспективність органічного виробництва. Визначено основні пріоритети виробництва органічної продукції, що позитивно впливає як на здоров'я людей, так і на зміцнення продовольчої безпеки країни. Доведено, що у сучасних умовах господарювання виникає необхідність у забезпеченні виробництва екологічно безпечної продукції, яка б відповідала міжнародним вимогам, підтверджувалася відповідними сертифікатами міжнародного зразка з метою виходу продукції на нові ринки збуту.

54. Скидан О. В., Романчук Л. Д., Довженко В. А. Оцінка рівня харчування сільського населення радіоактивно забруднених територій у контексті гарантування

продовольчої безпеки. *Наукові горизонти*. 2019. № 3 (76). С. 3-9.

55. Формування і реалізація державної політики продовольчої безпеки України / О. В. Скидан та ін. *Економіка АПК*. 2020. № 7. С. 20. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202007020>.

Мета статті – розвинути теоретичні положення та розробити методичні і практичні рекомендації щодо формування нового комплексного багаторівневого механізму управління ключовими складовими проблеми національної продовольчої безпеки. Методика дослідження. У процесі дослідження використано: метод аналітичних узагальнень – для систематизації трактувань і поглядів на продовольчу безпеку, основних положень національної й міжнародної нормативно-правової бази; методи стратегічного планування – для окреслення напрямів політики формування продовольчої безпеки; графічний – для наочності презентації складових елементів механізму формування продовольчої безпеки. Результати дослідження. Розглянуто сучасні тенденції у формуванні продовольчої безпеки й запропоновано на їх основі новітню доктрину продовольчої безпеки, положення якої ув'язують в єдиний механізм та уможливають забезпечення управління продовольчою безпекою з економічної, екологічної, організаційної, нормативної та соціальної позицій. Елементи наукової новизни. Імплементация розробленого авторами механізму дозволить подолати наявні недоліки процесу публічного управління продовольчою безпекою, оскільки системно закладає ряд регуляторних механізмів впливу на процес формування продовольчої безпеки та передбачає створення новаторської системи організованого моніторингу за відповідним процесом із застосуванням сучасних технологій з метою підготовки актуальних рекомендацій та прийняття управлінських рішень. Практична значущість. Результати дослідження можуть бути вико-

ристані в процесі розробки національної доктрини продовольчої безпеки та Закону України «Про продовольчу безпеку».

56. Шевченко О. А. Екологічна та продовольча безпека як складові забезпечення економічної безпеки України у стратегічному форматі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* 2022. Вип. 68. С. 110-117. doi.org/10.24144/2307-3322.2021.68.18.

Стаття розкриває еволюцію забезпечення екологічної та продовольчої безпеки у стратегіях національної безпеки України протягом років незалежності. Визначено, що на державному рівні залишається невирішеною низка питань, пов'язаних зі створенням максимально ефективної системи забезпечення екологічної та продовольчої безпеки держави в рамках існуючих на різних етапах державотворення Стратегій національної безпеки України, як на рівні законодавчого закріплення, так і у сфері функціонування відповідних компетентних державних органів. Розкрито зміст забезпечення екологічної та продовольчої безпеки держави в чотирьох стратегіях національної безпеки України. Визначено, що проблематика забезпечення екологічної та продовольчої безпеки держави потребує чіткої визначеності державою у стратегічних пріоритетах та цілях, які мають відповідати сучасним тенденціям розвитку національної економіки та світовим реаліям у цій сфері. Підкреслено, що найбільш яскравим індикатором ефективної імплементації загальнодержавних Стратегій як у сфері забезпечення екологічної безпеки, так і у сфері продовольчої безпеки повинно стати підтримання належного природного стану екології нашої країни та формування достатнього рівня самозабезпечення продовольством населення України. Визначено напрями підвищення ефективності забезпечення екологічної та продовольчої безпеки України.

57. Baldos U. L. C., Hertel T. W. Global food security in 2050: The role of agricultural productivity and climate change = Роль продуктивності сільського господарства та зміни клімату. *Australian Journal of Agricultural and Resource Economics*. 2014. № 58(4), 554-570. doi:10.1111/1467-8489.12048.

58. Farooq A., Farooq N., Akbar H., Hassan Z. U., Gh-Gheewala S. H. A critical review of climate change impact at a global scale on cereal crop production = Критичний огляд впливу зміни клімату в глобальному масштабі на виробництво зернових культур. *Agronomy*. 2023. № 13 (1). DOI: <https://doi.org/10.3390/agronomy13010162> (Scopus).

59. Lunkina T., Burkovska A., Burkovska A. Features of forming socio responsible behavior in the consumer of organic production of the agricultural sector in Ukraine = Особливості формування соціально відповідальної поведінки у споживача органічної продукції аграрного сектору України. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2020. № 1 (105). С. 11-18. DOI: [https://doi.org/10.31521/2313-092X/2020-1\(105\)-2](https://doi.org/10.31521/2313-092X/2020-1(105)-2).

60. Novotny I. P., Boul Lefeuvre N., Stoudmann N., Dray A., Garcia C. A., Waeber P. O. Looking beyond calories - when food quality and sourcing matters = Дивлячись не тільки на калорії – коли якість їжі та джерело мають значення. *Journal of Cleaner Production*. 2023. 384. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2022.135482> (Scopus).

Розділ 3

Сучасні виклики продовольчій безпеці України

61. Бабич М. М. Проблеми забезпечення продовольчої безпеки в Україні. *Агросвіт*. 2017. № 3. С. 32-39.

62. Бойко В., Бойко Л. Продовольча безпека та ризики для аграрного виробництва під час війни в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-27>.

Продовольча безпека є однією з найважливіших складових національної безпеки будь-якої держави. У минулому 2021 р. майже 400 мільйонів людей у світі були забезпечені продуктами харчування за рахунок експорту Україною на світовий ринок продукції сільськогосподарського виробництва. Війна в Україні розв'язана РФ зруйнувала системи виробництва, переробки та постачання сільськогосподарського продовольства на міжнародний ринок. У зв'язку з наближенням зимового періоду та збільшення ризиків скорочення обсягів проведення посівної компанії озимих культур, виникає нагальне питання в багатьох країнах світу щодо створення необхідного запасу продовольства. Від успішного проведення посівної компанії озимих культур та надійної логістики з постачання продукції місцевих товаровиробників сільськогосподарської продукції залежить не тільки продовольча безпека України, а і безпека інших країн світу. У статті досліджено сучасний стан продовольчої безпеки та ризики для аграрного виробництва які виникають під час війни в Україні. Запропоновані можливі шляхи вирішення наявних проблем які передбачають посилення міжнародної співпраці.

63. Бужанська М. В. Проблеми сфери продовольчої безпеки України в умовах пандемії коронавірусу. *Вісник*

Львівського торговельно-економічного університету. Технічні науки. 2021. Вип. 27. С. 40-46. URL : DOI 10-10.36477/2522-1221-2021-27-06.

Важлива глобальна проблема XXI століття – безпека продуктів харчування. Сьогодні в умовах загрози швидкого поширення коронавірусу в Україні та світі питання продовольчої безпеки як ніколи є пріоритетним. У статті проаналізовано проблеми у сфері продовольчої безпеки в умовах пандемії коронавірусу. Зокрема, розглянуто основні проблеми, до яких призвела пандемія, зменшення об'ємів загального постачання продуктів харчування, брак сезонних робітників-мігрантів, закриття багатьох підприємств, шкіл та інших закладів освіти, а також обмеження щодо подорожей і соціальних зборів, зниження споживчих настроїв, зупинка декількох галузей – роздрібної торгівлі, готельного й ресторанного бізнесу, авіаперевезень, зменшення обсягів надходжень до бюджету, замороження інвестицій і виробничих ланцюжків українськими компаніями. Автор обгрунтовано показує вплив якості й доступності харчових продуктів на рівень життя, соціальну активність людини, на демографічний аспект її існування. Проаналізована економічна доступність продовольства України у 2016–2020 рр. Досліджені проблеми привертають увагу науковців і суспільства з огляду на необхідність реагування на виклики, зумовлені коронавірусною пандемією в продовольчій галузі. Доведено необхідність упровадження інноваційних технологій для підтримки харчової галузі та мінімізації ризиків продовольчої безпеки. Описані в праці проблеми підштовхують наголосити на необхідності реагування суспільства на виклики, спричинені пандемією в продовольчій сфері, і стимулюють оваровиробників впроваджувати інновації науки й технологій для підтримки харчової галузі.

64. Бурковська А. В., Бурковська А. І. Інвестиційне забезпечення продовольчої безпеки України: проблеми та перспективи. *Сучасні тенденції розвитку фінансо-*

вих та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні : матеріали IV міжнар. науково-практичної конференції 12 березня 2021 року : збірник наукових праць. Вінниця : ВНТУ, 2021. С. 342-344. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8908>.

65. Вараксіна О., Титатренко А. Принципи формування продовольчої безпеки національної економіки: теоретичний аспект. *Економіка та суспільство*. 2020. Вип. 22. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-32>.

Стаття присвячена актуальності безпеки для становлення кожного соціуму, зокрема сучасні реалії змушують кожну державу першочергово працювати над забезпеченням національної безпеки. Наголошено, що нестабільна економіка, політичні конфлікти, порушення прав та свобод людини, всесвітні епідемії та пандемії надають питанню формуванню продовольчої безпеки особливої актуальності. Підкреслено, що найважливішою, фундаментальною та якісною складовою національної безпеки країни має бути продовольча безпека. Відзначено багатовекторність підходів до трактування поняття економічної категорії «продовольча безпека» та відзначено різноплановість підходів до принципів формування продовольчої безпеки. Спираючись на наукові розвідки українських та зарубіжних дослідників узагальнено базові принципи класифікації продовольчої безпеки.

66. Вдовенко Н. М., Сокол Л. М. Роль рибного господарства у продовольчому забезпеченні населення України. *Економіка АПК*. 2017. № 10. С. 49. URL : http://www.eaprk.org.ua/sites/default/files/eaprk/2017/10/eaprk_2017_10_p_49_55.pdf.

Мета статті полягає у дослідженні ринку риби, розробці пропозицій щодо забезпечення харчовими продуктами населення, виявленні недоліків рибної політики в умовах гло-

балізації та нових продовольчих викликів. Досліджено вплив рибної політики на продовольче забезпечення населення. Наведено динаміку виробництва продукції аквакультури і рибальства у світі, проаналізовано вітчизняний ринок риби. Визначено основні аспекти рибної політики України в умовах глобалізації та нових продовольчих викликів. Доведено важливість рибного господарства для місцевих і глобальних продовольчих систем, здійснено аналіз законодавчо-нормативного забезпечення розвитку аквакультури в Україні. Як новизну запропоновано розробити механізм дії моніторингу глобальних пріоритетів і проблем сталого виробництва риби як харчового продукту, що забезпечить здійснення дієвих заходів регулювання ринку продукції аквакультури.

67. Вплив COVID-19 на аграрний сектор та продовольчу безпеку держави / О. В. Ходаківська та ін. *Економіка АПК*. 2020. № 12. С. 6. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202012006>.

Мета статті – систематизувати чинники впливу карантинних заходів, пов'язаних із COVID-19, на аграрний сектор та продовольчу безпеку держави й оцінити їх соціально-економічні наслідки. Методика дослідження. За методологічну основу дослідження слугували: системний підхід до вивчення досліджуваних явищ і процесів та діалектичний метод пізнання, які дозволяють комплексно розглянути процеси, пов'язані з впливом пандемії COVID-19 і карантинних обмежувальних заходів на аграрний сектор економіки та продовольчу безпеку країни. При узагальненні теоретичних і методичних аспектів дослідження, систематизації чинників впливу використано прийоми абстрактно-логічного методу, аналізу і синтезу, індукції й дедукції, аналогій та порівнянь. З метою діагностики тенденцій розвитку аграрного сектору під впливом COVID-19 і обмежувальних заходів в аналітичних дослідженнях застосовано економіко-статистичні методи (порівняльного аналізу, відносних

величин, трендовий тощо). Результати дослідження. Визначено й систематизовано чинники впливу карантинних заходів, пов'язаних з COVID-19, на аграрний сектор із виділенням десяти груп стимуляторів і дестимуляторів, екзогенного й ендогенного впливу, що дало змогу визначати синергетичний ефект їх взаємодії. Оцінено соціально-економічні наслідки поширення пандемії COVID-19 та обмежувальних заходів на вітчизняний аграрний сектор і продовольчу безпеку за напрямками: виробництво аграрної продукції, обсяги реалізації на внутрішньому й зовнішньому ринках, інвестиційна активність, ефективність господарської діяльності, ринок праці сільської місцевості та зайнятість в аграрному секторі. Елементи наукової новизни. Обґрунтовано теоретико-методологічні положення, науково-методичні й практичні підходи до систематизації чинників впливу карантинних заходів і поширення COVID-19 на аграрний сектор економіки, продовольчу безпеку держави та оцінювання ступеня їх впливу на соціально-економічний розвиток галузі. Практична значущість. Основні викладені положення і висновки доведено до рівня практичних рекомендацій, впровадження яких надасть можливість обґрунтувати управлінські рішення при розробленні та реалізації дієвої державної політики розвитку й підтримки аграрної сфери, забезпечення адаптивності національних товаровиробників до обмежувальних карантинних заходів в умовах поширення COVID-19.

68. Гладій М. В., Лузан Ю. Я. Аграрні трансформації та селянські господарства в системі продовольчої безпеки України. *Економіка АПК*. 2020. № 5. С. 6. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202005006>.

Мета статті – виділити основні етапи та визначити результативність ринкових трансформацій аграрного сектору економіки за роки незалежності України, обґрунтувати необхідність удосконалення державного регулювання аграрного ринку, зокрема щодо створення рівних конкурен-

тних передумов для розвитку всіх типів суб'єктів господарювання, визначити роль і місце селянських господарств у системі продовольчої безпеки України. Методика дослідження. Використано загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання: логічний – для визначення соціально-економічних тенденцій; економіко-математичний, статистичний та порівняльний – для аналітичних розрахунків; системного підходу – з метою обґрунтування пропозицій з удосконалення регулювання ситуативних змін в аграрній економіці; монографічний – для опрацювання фахових публікацій із зазначеної тематики. Результати дослідження. Узагальнено процеси та результативність ринкових трансформацій аграрного сектору економіки України, визначено позитивні та негативні тенденції, доведено важливість функціонування селянських господарств у системі агропромислової діяльності, їх роль і місце у продовольчому забезпеченні населення та розвитку сільських територій. Обґрунтовано шляхи створення рівних конкурентних передумов для ефективного розвитку суб'єктів всіх форм господарювання, необхідність зміни акцентів застосування ринкових механізмів регулювання ситуативних змін на сучасному етапі розвитку аграрної сфери України. Елементи наукової новизни. Дістали подальшого розвитку шляхи удосконалення державної аграрної політики, визначено необхідність збільшення уваги держави до підтримки розвитку дрібних виробників, зокрема селянських господарств, збереження природного ресурсу земель сільськогосподарського призначення, вирішення соціально-економічних проблем села, коригування структурної політики в системі агропромислової діяльності. Практична значущість. Результати дослідження можуть бути враховані при підготовці окремих проєктів законодавчих актів, поглибленні наукових досліджень, у навчальному процесі, в практичній діяльності органів державного управління, самоврядування та учасників аграрного ринку.

69. Григор'єва Х. А. Продовольча безпека vs аграрний протекціонізм (правові орієнтири на прикладі експорту соняшникової олії). *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України)* : у 2 т. : матеріали міжнар. наук.-практ.конф. (м. Одеса, 21 трав. 2021 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т. 1. С. 547-550.

70. Гринишин В. Є. Кластерний аналіз самозабезпечення регіонів України продовольством. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 4. С. 65–71.

71. Гринишин В. Є. Методологічні основи дослідження продовольчої безпеки країни. *Економіка та держава*. 2020. № 2. С. 141–146.

72. Гринишин В. Є. Моніторинг рівня продовольчої безпеки України. *Агросвіт*. 2019. № 23. С. 107–114.

73. Гринишин В. Є. Сценарний прогноз продовольчої безпеки України: тренди змін та очікувані індикатори. *Сучасні питання економіки та права. Серія : Економічні науки*. 2020. № 1 (11). С. 109-118.

74. Данкевич В. Українські чорноземи, продовольча безпека і неефективність. *Економічна правда*. 2020. 10 серпня. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/08/10/663845/>

75. Диха М. В. Продовольча безпека під призмою воєнних дій в Україні. *Сталий розвиток аграрної сфери: інженерно-економічне забезпечення* : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. (25 трав. 2022 р.). Бережа-

ни : ВП НУБіП України «Бережан. агротехн. ін-т», 20-22. С. 55-57. URL: <http://elar.khmnu.edu.ua/jsptui/handle/123456789/12195>

76. Духницький Б. В. Продовольче забезпечення в Україні та світі в умовах пандемії COVID-19. *Економіка АПК*. 2021. № 8. С. 111. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202108111>.

Мета статті – дослідити вплив пандемії COVID-19 на функціонування глобального ринку сільськогосподарської продукції, ситуацію з продовольчим забезпеченням в Україні та інших країнах, а також оцінити розвиток пов'язаних процесів в оглядовій перспективі. Методика дослідження. Використано методи: теоретичного узагальнення – для опису ситуації, що склалася на світовому, регіональному та національних ринках агропродовольчої продукції внаслідок впливу пандемії коронавірусу з 2020 року по теперішній час, аналізу і синтезу – для дослідження продовольчого забезпечення в масштабах окремих країн і глобально нині та в найближчій перспективі з урахуванням актуальної на теперішній час ситуації, визначення підсумкових значень світової аграрної торгівлі у вартісному виразі за аналізований період, порівняльної оцінки – для зіставлення кількісних, вартісних та відносних показників, що характеризують продовольче забезпечення у 2019 та 2020 р., знаходження підтверджуючих чи заперечуючих відповідних трендів протягом неповного 2021 року, графічний і табличний – для кращої візуалізації кількісних показників, використаних у статті. Результати дослідження. Розглянуто вжиття антипандемічних заходів у світі та Україні, показано зростання абсолютних і відносних витрат на продовольство в різних регіонах планети, наведено кількісні дані щодо голодуючого населення в окремих частинах світу, охарактеризовано ситуацію з імпортом агропродовольчої продукції в Україну та посилення його впливу у 2020-2021 рр. на вітчизняний ринок, проаналізовано цінові індекси на продовольство у світі

за даними ФАО та Україні згідно з інформацією державної статистики, в тому числі обсяги споживання, зведено прогностичні оцінки виробництва основних груп рослинницької і тваринницької продукції до 2030 року включно. Елементи наукової новизни. Визначено різницю в показниках агропродовольчої торгівлі, витрат на продукти харчування, чисельності населення, що потерпає від голоду, а також індексів цін на основні продовольчі товари у світі та Україні зокрема між «допандемічним» 2019 роком та 2020-2021 рр., які характеризуються значним поширенням пандемії. Практична значущість. Положення статті спрямовані на доведення інформації до українських аграрних підприємств зовнішньоекономічного профілю, споживачів продукції та державних органів стосовно змін на внутрішньому і зовнішньому аграрних ринках з метою вироблення спільної стратегії і тактики можливих дій та системних заходів для запобігання негативних наслідків, пов'язаних із суттєвим збільшенням форс-мажорних обставин за останній період.

77. Єгоров Б. В., Кордзая Н. Р. Продовольча безпека країни: особливості білкового харчування населення. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2020. Вип. 2 (106). С. 112-119. DOI: [https://doi.org/10.31521/2313-092X/2020-2\(106\)-13](https://doi.org/10.31521/2313-092X/2020-2(106)-13).

У статті проаналізовано рекомендації щодо нормування білкового харчування населення, що були розроблені світовими вченими, урядовими, міжнародними та національними організаціями. Розглянуто особливості нормування споживання протеїну залежно від вікових груп населення та стану здоров'я. Встановлено оптимальні норми щоденного споживання загального білка, а також співвідношення протеїну тваринного та рослинного походження у раціоні.

78. Залізнюк В. П. Еволюція поняття та підходів щодо виміру продовольчої безпеки. *Державне управ-*

ління: удосконалення та розвиток. 2016. № 8. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1249>.

79. Залізнюк В. П. Оцінка індикаторів продовольчої безпеки України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 2. С. 128–133.

80. Залізнюк В. П. Оцінка індикаторів продовольчої безпеки України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 2. С. 128–133. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=6492&i=19>.

У статті здійснено кількісну оцінку і аналіз рівня продовольчої безпеки України за допомогою системи індикаторів та їх граничних (порогових) значень. Індикатори — найважливіші орієнтири продовольчої безпеки, особливо важливі для проведення загальної економічної політики й оцінки її результатів. На відміну від одновимірних показників індикатори мають векторний характер, що дозволяє використовувати їх в цілях визначення меж стійкого функціонування та розвитку аграрного сектору. Досліджено динамічні зміни основних показників обсягів та структури споживання базових продуктів харчування, індикаторів доступності продовольства. Індикатор 1. Добова енергетична цінність раціону людини. Основною метою досягнення продовольчої безпеки є забезпечення споживання населенням продуктів харчування в обсягах, відповідних раціональним нормам споживання харчових продуктів. Відповідно, рівень споживання продуктів харчування в порівнянні з раціональними нормами є найважливішим показником забезпечення продовольчої безпеки в регіоні. Індикатор 2. Достатність споживання окремого продукту. Наприкінці 90-х років, рівень продовольчої безпеки України знизився до критично небезпечної межі. Критично небезпечним вважається рівень споживання продовольства у половинному обсягу від науково обґрунтованих раціональних нормативів, до яких Україна наблизилась у 1988-1989 рр. аналіз рівня споживання продуктів хар-

чування ускладнюється рядом обставин. Індикатор 3. Щільність автомобільних доріг. В Україні у 2017 році на 100 кв. км площі припадало 28 км автодоріг, що є одним із найнижчих показників серед європейських країн. Індикатор 4. Економічна доступність продуктів харчування. Незважаючи на певне покращення економічної доступності продуктів харчування для українців, частка витрат на придбання харчування у 4-5 разів перевищує аналогічні показники європейських країн. Індикатор 5. Диференціація вартості харчування за соціальними групами охарактеризований низьким рівнем економічної доступності продовольства для певної частини населення України. Багато з них змушені витратити на продукти харчування більшу частину своїх доходів. Індикатор 6. Продовольча незалежність за окремим продуктом вказує на те, що задоволення потреб населення у продовольстві, у межах його купівельної спроможності переважно забезпечується за рахунок продукції вітчизняного виробництва.

81. Заходим М. В. Продовольча безпека та її місце у структурі економічної безпеки держави. *Інноваційна економіка*. 2022. № 1. DOI: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2022.1.4>

Висвітлення сутності продовольчої безпеки та визначення її місця у структурі економічної безпеки держави. Методика дослідження. В процесі дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, а саме: монографічний – для теоретичного узагальнення сутності продовольчої безпеки, аналізу результатів досліджень інших науковців-дослідників; економіко-статистичний – при аналізі рівня споживання основних видів продуктів харчування населення України та абстрактно-логічний – для формулювання висновків. Результати дослідження. Висвітлено сутність продовольчої безпеки. Встановлено її місце у структурі економічної безпеки держави, зважаючи на те, що остання розкриває внутрішні можли-

вості і визначає стратегічні альтернативи соціально-економічного зростання для забезпечення суспільного добробуту. Визначено, що питання забезпечення населення фізіологічно необхідними продуктами харчування були і залишаються найбільш актуальною проблемою держави. Виявлено, що продовольча безпека безпосередньо впливає на здоров'я нації і, як наслідок, визначає демографічну безпеку. Підтверджено актуальність питання забезпечення населення високоякісними продуктами харчування на рівні науково обґрунтованих норм споживання при платоспроможному попиті та гарантування продовольчої безпеки країни. Наукова новизна результатів дослідження. Запропоновано власне бачення сутності поняття «продовольча безпека», яка, на відміну від існуючих, розглядається як стан економіки, який гарантуватиме фізичну, економічну та соціальну доступність, безпечність та якість продуктів харчування, стабільність продовольчого забезпечення населення на раціональному рівні за нормальних умов, і в разі надзвичайних ситуацій – на мінімальному рівні, та забезпечить продовольчий суверенітет. Практична значущість результатів дослідження. Отримані результати дослідження полягають у розробці рекомендацій щодо важливих напрямків державної підтримки для забезпечення продовольчої безпеки та стабільної економічної ситуації та можуть бути використані Департаментом економічного розвитку регіонів.

82. Зеліско Н., Маркович Н., Василина О. Оцінка ризиків продовольчої безпеки України в умовах воєнного стану. *Аграрна економіка*. 2022. Т. 15, № 1-2. С. 3-8. URL : <https://doi.org/10.31734/agrarecon2022.01-02.003>.

Визначено актуальність дослідження поняття продовольчої безпеки як складової економічної безпеки. Розглянуто та систематизовано наукові напрацювання щодо визначення поняття продовольчої безпеки. Встановлено, що забезпечення населення продовольчою безпекою – пріоритет

державної політики будь-якої країни і об'єкт наукових досліджень. Окреслено ключові загрози продовольчої безпеки України. Сучасні надзвичайно складні реалії та функціонування економіки України в умовах воєнного стану, зокрема її аграрної складової, потребують розроблення кардинально відмінних підходів щодо можливих напрямів та шляхів реалізації ресурсного й економічного потенціалів аграрного сектору в час війни. Війна продемонструвала вразливість національних та глобальних продовольчих систем від антропогенних (вплив збройних конфліктів), економічних (зростання світових цін на продовольство) та природних чинників (збільшення впливу неврожайів унаслідок порушення глобальних поставок продовольства). Крім того, війна призведе до скорочення продовольчого забезпечення у багатьох країнах. Близько третини українських полів залишаються непридатними для посіву через бойові дії. Відтак продовження війни спричинить глибокі економічні потрясіння, які позначатимуться на ліквідності агровиробників, зростанні світового попиту на сільськогосподарську продукцію, скороченні продовольчого забезпечення у багатьох країнах, зростанні продовольчих цін та прискоренні інфляції. Війна вимагає швидких дій реагування, що супроводжуються відсіччю збройної агресії та підтримки економіки. Правила регулювання земельних відносин мирного часу, коли процедури надання земельних ділянок тривають місяцями, в умовах воєнного стану засвідчують свою неієздатність та непристосованість до нових реалій. Тому виконання багатьох завдань функціонування економіки України у воєнний період, зокрема ведення сільського господарства, прямо залежить від швидкості ухвалення управлінських рішень щодо надання земельних ділянок відповідного цільового призначення, проведеної землеустрою та реєстрації прав на землю.

83. Зубков Р. С., Завгородній А. В., Місюк М. В. Напрямки вдосконалення продовольчої безпеки регіо-

ну. *Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки.* 2020. № 4. Т. 2. С. 49-61.

Статтю присвячено розробленню напрямків вдосконалення продовольчої безпеки регіону. Виділено три сутнісні аспекти поняття «продовольча безпека»: політичний; економічний; соціальний. Встановлено, що визначальним завданням державної політики повинно бути створення рівних умов для ведення бізнесу та інвестування економіки України суб'єктами господарювання різної форми власності, здійснення процесу інвестування на прозорих та цивілізованих засадах, поліпшення структури інвестиційних джерел. Визначено алгоритм формування продовольчої стратегії розвитку регіону та напрямки вдосконалення продовольчої безпеки. Реалізація стратегії забезпечення регіональної продовольчої безпеки потребує вдосконалення. Основні зусилля потрібно направити на реалізацію основних завдань продовольчої безпеки, а саме: фізична та економічна доступність харчових продуктів для всіх верств населення регіону, рівень їх якості, корисності та безпечності а також безперебійність постачання.

84. Карп І., Вірковська А. Варіабельність індикаторів продовольчої безпеки України в контексті глобальних викликів. *Вісник Тернопільського національного економічного університету.* 2020. Вип. 4. С. 35–51. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2020.04.035>. <http://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/htneu/article/view/1169/1274>.

Впродовж останніх років гостро постала необхідність вирішення глобальних соціально-економічних проблем. Однією із важливих та актуальних є продовольча безпека. Забезпечення продовольчої безпеки в глобальному масштабі носить дуальний характер, зокрема, з однієї сторони є країни, які страждають від нестачі харчових продуктів і всіма можливими методами борються з голодом, а з іншої – ті,

які потерпають від надлишків харчових продуктів, або від надмірної норми їх споживання і змушені боротися з ожирінням нації. Оцінювання рівня продовольчої безпеки розкривається через систему показників, які дають всебічну характеристику її поточного стану, структури, динаміки і тенденцій змін. Рівень продовольчої безпеки держави аналізується за допомогою оцінних індикаторів і критеріїв, що дозволяє використовувати їх при формуванні напрямів розвитку агропродовольчого сектора України.

85. Кириленко І. Г., Івченко В. Є., Дем'янчук В. В. Продовольча безпека України в світлі сучасних тенденцій світової економіки. *Економіка АПК*. 2017. № 8. С. 5-14. URL: http://www.eapk.org.ua/sites/default/files/eapk/2017/8/e_apk_2017_8_3.pdf

Мета статті - визначення стану продовольчої безпеки України у 2013-2017 роках та обґрунтування пропозицій у частині реалізації державної аграрної політики щодо забезпечення продовольчої безпеки з урахуванням сучасних тенденцій світової економіки. Проведено аналіз динаміки виробництва основної продукції сільського господарства України й фондів споживання продуктів харчування населення України за період 2013-2017 років (з урахуванням відповідних очікувань і прогнозів). Досліджено основні індикатори продовольчої безпеки, зокрема показники достатності споживання основних продуктів харчування, їх економічної доступності, енергетичної цінності раціону у 2013-2015 роках, визначені оцінки достатності споживання основних продуктів харчування в Україні у 2016-2017 роках. Результати досліджень показують, що ситуація, яка складалася у 2013-2015 роках у частині забезпечення населення України м'ясними і молочними продуктами, а також плодами, ягодами, виноградом, рибою та рибопродуктами, продовжує суттєво погіршуватися протягом минулого й поточного років. Посилюються тенденції щодо зростання цін на продукти харчування першого попиту, зокрема на продукти

молочної групи, цукор, хліб і м'ясо. При цьому від початку запровадження урядом пілотного проекту, який передбачав тимчасове скасування адміністративного регулювання цін на вищезгадані харчові продукти (з 1 жовтня 2016 р. по червень 2017-го) зростання цін на товари молочної групи, яловичину та свинину становило 24-32%, цукор - 19,6, хліб першого попиту та борошно - 12,2-16,7%. За результатами досліджень надані пропозиції стосовно поточних і довгострокових заходів у частині забезпечення продовольчої безпеки держави, зокрема щодо поновлення моніторингу індикаторів продовольчої безпеки, ведення балансів продовольства першого попиту, необхідності узгодження заходів адміністративно-територіальної реформи та розвитку дорожньої інфраструктури з особливостями сучасної сільської поселенської мережі й інфраструктури аграрного бізнесу, розвитку сімейних фермерських господарств, запровадження сучасної системи санітарного контролю, контролю якості сільськогосподарської сировини та продуктів харчування, удосконалення законодавства щодо продовольчої безпеки України й державної аграрної політики.

86. Киш Л. М. Продовольча безпека України: актуальні питання якості та доступності продуктів харчування. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 27. С. 59–63.

87. Кірдан О. П. Політика імпортозаміщення як складник державного регулювання продовольчої безпеки України. *Економічні горизонти*. 2018. № 2(5). С. 87–91.

88. Клименко Н. А. Регіональні аспекти продовольчої безпеки України. *Ефективна економіка*. 2020. № 7. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.7.56. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8048>.

У статті розглядаються проблеми продовольчої безпеки на регіональному рівні. Досліджено різні підходи до визначення продовольчої безпеки. Проведено аналіз індикаторів достатності споживання різних груп продуктів у 2018 р. в Україні. Проведено аналіз основних складових споживчого аспекту продовольчої безпеки — продовольчої доступності, яка є похідною від обсягів та ефективності аграрного виробництва. Досліджено теоретичні, методичні та практичні підходи щодо забезпечення та посилення продовольчої безпеки на рівні регіону. Визначено сутність продовольчої безпеки, її структуру, охарактеризовано основні принципи, чинники та загрози. Вивчено зарубіжний досвід щодо підходів до оцінки стану продовольчої безпеки, а також критерії, індикатори і порогові значення, що їх характеризують. Проаналізовано рівень споживання основних продуктів харчування населенням області. Розкрито стан продовольчої безпеки регіонів України та визначено основні напрями її формування. Наведено головні причини сучасного стану продовольчої безпеки. Охарактеризовано її виробничу та споживчу складові. У статті також розглянуто основні ризики продовольчої безпеки України, поняття "кластеризація". Глобальний індекс продовольчої безпеки (GFSI) є основним для моніторингу та відстеження прогресу системи харчування. Проведено порівняльний аналіз стану продовольчої безпеки України з станом продовольчої безпеки інших країн світу.

89. Козак О. А. Оцінка ролі та значення молокопродуктового підкомплексу для вирішення продовольчого забезпечення та національної економіки. *Економіка АПК*. 2020. № 11. С. 39. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202011039>.

Мета статті – здійснити оцінку ролі сучасного молокопродуктового підкомплексу України у вирішенні продовольчого забезпечення та його значення для національної економіки. Методика дослідження. Грунтуючись на діалектич-

ному методі пізнання і системному підході до аналізу ролі й значення молокопродуктового підкомплексу, використано такі методи: аналізу та синтезу – при оцінці молокопродуктового підкомплексу за його складовими та з наступним об'єднанням цих складових у систему; емпіричний – при комплексній оцінці сучасного стану об'єкта дослідження; абстрактно-логічний – для узагальнення наукових досліджень та обґрунтування висновків; порівняльної оцінки – при зіставленні молокопродуктового підкомплексу України та світу; монографічний – для аналізу наукових здобутків українських і закордонних учених; графічний – ілюстрованого зображення результатів обрахунків. Результати дослідження. Узагальнено поняття «молокопродуктовий підкомплекс» та запропоновано схему його виробничо-економічних зв'язків. Охарактеризовано переваги молокопродуктового підкомплексу з позиції виробників молока та молочної промисловості. Виявлено значення молочних продуктів у харчових раціонах українців та встановлено чинники, що впливають на зміни у споживанні. Виділено основні позиції впливу молокопродуктового підкомплексу на функціонування національної економіки. Елементи наукової новизни. На основі комплексної оцінки значення молока і молочних продуктів для українських споживачів та ролі молокопродуктового підкомплексу для національної економіки України доведено об'єктивну необхідність й очевидну пріоритетність галузі серед інших секторів, що потребує відповідного відображення при розробці державних стратегій гарантування продовольчої безпеки. Практична значущість. Викладені основні положення і висновки спрямовані на фактичне підтвердження важливої ролі молокопродуктового підкомплексу у формуванні продовольчої безпеки країни та для зміцнення національної економіки, що може бути використано органами державного управління при обґрунтуванні стратегій розвитку підкомплексу в частині характеристики його значення та відповідно надання пріоритетності з першочерговим запровадженням ефективних заходів дер-

жавної політики. Стаття може становити інтерес для учасників молокопродуктового підкомплексу, споживачів та громадських організацій.

90. Кордзая Н. Р. Динаміка та особливості формування системи продовольчої безпеки регіону. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. Т. 5, № 3. С. 355-362. URL : DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2020-3-39>.

За період 2008-2019 рр. рівень продовольчої безпеки регіону знизився по 5 з 10 видів продовольчого забезпечення. Станом на 2019 р. до критично небезпечної межі наблизилися показники фактичного річного споживання продуктів харчування населенням регіону за такими видами, як молоко і молокопродукти, м'ясо і м'ясопродукти, плоди, ягоди та виноград. Критично небезпечним вважається рівень споживання продовольства у половинному обсягу від науково обґрунтованих раціональних нормативів. Досліджуючи аспекти економічної доступності продовольства регіону, варто зазначити суттєве скорочення частки витрат на продукти харчування домогосподарств у структурі сукупних витрат за 2010-2019 рр. до показника 47,9%. До того ж, ілюзорним (з причини інфляційних процесів у період національної кризи 2013-2014 рр.) постає кількісний приріст як щомісячних загальних сукупних витрат, так і витрат домогосподарств на продукти харчування. Стійкий високий рівень споживання продуктів харчування за інших рівних умов дає підстави зробити висновки про стабільність продовольчого забезпечення. Аналізуючи структуру споживання харчових продуктів, можна характеризувати повноцінність харчування. Необхідність забезпечення продовольчої безпеки регіону вимагає підтримання відповідного рівня продовольчого самозабезпечення, що передбачає використання державної підтримки вітчизняних виробників агропродовольчої продукції та вживання заходів контролю імпортування продово-

льчої продукції та продуктів харчування задля захисту власних виробників від іноземної конкуренції.

91. Кордзая Н. Р. Теоретико-методологічні засади формування критеріїв дослідження рівнів продовольчої безпеки регіону. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. Т. 5, № 4. С. 328-339. URL : http://ujae.org.ua/wp-content/uploads/2021/05/ujae_2020_r04_a39.pdf.

Від рівня продовольчої безпеки залежить ефективна робота всієї системи продовольчого забезпечення. Водночас, використання поділу на рівні забезпечує ефективне функціонування механізмів швидкого реагування на сучасні виклики: в межах глобальної продовольчої безпеки проявляються зусилля усього міжнародного співтовариства, національний рівень характеризується обґрунтованою державною політикою продовольчого забезпечення, для забезпечення регіонального рівня потрібно ефективна взаємодія місцевої влади та виробників продуктів харчування.

92. Костирко А. Г., Литвинова Д. Адаптація аграрного сектору економіки України під час війни та світова продовольча безпека. *Інформаційно-психологічна та техногенна безпека: історичні аспекти, особливості захисту суспільства та особистості* : тези доповідей за результатами тематичного «круглого столу», м. Миколаїв, 9 грудня 2022 р. Миколаїв : МНАУ, 2022. С. 8-10. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/12062>.

93. Кравчук І. І., Орликовський М. О. Перспективи розвитку Європейського сільського господарства: уроки для України. *Агросвіт*. 2020. № 13–14. С. 32-40.

94. Кундеева Г. О., Скопенко Н. С. Стійкість розвитку: продовольча безпека та безпека харчування як результат стійкості продовольчої системи. *Наукові пра-*

ці Національного університету харчових технологій. 2022. Т. 28, № 2. С. 36-53. URL : DOI: 10.24263/2225-2924-2022-28-2-5.

У статті обґрунтовано назрілу необхідність розробки нових походів до дослідження продовольчої системи, що обумовлена прискоренням трансформаційних процесів, зростаючою невизначеністю, новими викликами та загрозами. Визначено стратегічний напрямок цих досліджень — стійкість продовольчих систем. Обґрунтовано трактування продовольчої системи як сукупності всіх видів діяльності, включаючи взаємодію людей і мережі, які існують у суспільстві для перетворення первинних ресурсів у кінцеві товари, а також їх споживання та подальшу утилізацію. Продовольчу систему необхідно розглядати як складну систему, оскільки кожен із її компонентів може бути класифікований як самостійна система. Концептуальна структура продовольчої системи повинна відображати відносини, взаємодії, компроміси, механізми зворотного зв'язку та рушійні сили системних змін, які, зрештою, формують результати системи на кількох рівнях. Розглянуто методики оцінки стану продовольчої безпеки та наявність статистичних спостережень, які можна використовувати при визначенні дійсного стану продовольчої безпеки країни. Розроблено адекватну методику оцінки продовольчої безпеки і безпеки харчування країни. Побудова загального індикатора реалізується в три етапи: формування системи показників; визначення відповідних індикаторів і нормалізація значень; розрахунок інтегральних індикаторів і загального індикатора продовольчої безпеки та безпеки харчування. Уточнено систему індикаторів відповідно до кожного показника й обґрунтовані граничні критерії. Отримані результати свідчать про те, що в сучасній Україні досі не вирішено проблему продовольчої безпеки та безпеки харчування. Найгірші результати мають два показники, які висвітлюють соціально-економічні проблеми країни — це економічна доступність

продовольства та споживання. З боку держави необхідне застосування різноманітних загальноекономічних і спеціальних важелів подолання бідності в країні. Результати дослідження можуть бути застосовані при розробці та реалізації комплексної системної продовольчої політики, яка підтримує перехід до стійких продовольчих систем.

95. Курляк М. Д. Формування системи національної продовольчої безпеки України : монографія. Львів : Растр-7, 2018. 232 с.

96. Лагодієнко В. Продовольча безпека Причорноморського регіону: стан, тенденції, перспективи. *Economic and Food Security of Ukraine*. 2019. Вип. 6 (3-4). С. 16-25. DOI: <https://doi.org/10.15673/efs.v6i3-4.1282>.

У статті проведено аналіз кількісних значень індикаторів продовольчої безпеки трьох областей Причорноморського регіону - Миколаївської, Одеської, Херсонської. Виявлено, що в звітному періоді в Миколаївській і Одеській областях середній показник енергетичної цінності споживаних продуктів харчування був вище порогового значення, але - нижче середнього по країні. При цьому домогосподарства I, II і IV децильних груп Миколаївській області стикалися з проблемою тимчасового недоїдання. Встановлено, що харчовий раціон жителів Причорноморського регіону - незбалансований за основними поживними речовинами - не виконується умова про частку протеїнів в харчовому раціоні (їжа тваринного походження - 55% від 2500 кал). Нижче норми споживаються продукти харчування зі вмістом вітамінів - свіжі фрукти, ягоди та виноград. Відзначається, що в Одеській і Херсонській областях фактичне значення індикатора «частка витрат на продовольство в структурі сукупних витрат домогосподарств» виявився близьким до граничного значення. Прямим наслідком скорочення споживання основних продуктів харчування і критично низького рівня економічної доступності продовольства для жителів областей

Причорноморського регіону є низька фактична ємність більшої частини сегментів продовольчого ринку. В областях Причорноморського регіону дефіцитними видами продовольства є: м'ясо та м'ясопродукти, риба та рибні продукти, цукор. Інші види продовольства не є дефіцитними. Такий стан вказує на порушення принципів територіальної спеціалізації аграрного виробництва. З'ясовується, що, починаючи з 2000 р., виробництво сільськогосподарської продукції в Причорноморському регіоні демонструє тенденцію до зростання. Однак рівень економічної доступності продовольства - критично низький. Виходячи з цього, робиться висновок, що для досягнення задовільного рівня продовольчої безпеки Причорноморського регіону необхідно перейти від стимулювання пропозиції аграрної продукції до стимулювання продовольчого попиту. Також перспективним є розвиток продуктових підкомплексів дефіцитної продукції, розміщення яких відповідає принципам територіальної спеціалізації.

97. Лагодієнко В., Франчук В., Дзюрах Ю., Мельник С., Шупрудько Н., Гобела В. Продовольча безпека України: оцінка факторів впливу, поствоєнні тенденції та шляхи забезпечення. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. Вип. 5(46). С. 427–437. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcapter.5.46.2022.3891>.

Метою дослідження є визначення загального рівня продовольчої безпеки України та розробка основних напрямів підвищення її рівня. Реалізація мети дослідження втілювалась у виконанні кількох завдань. По-перше, розрахувати індекс продовольчої безпеки України та здійснити його порівняння із середньосвітовими та середньоєвропейськими даними. По-друге, здійснити прогнозування індексу продовольчої безпеки України на наступні 5 років, оцінити його тренд та тенденції. По-третє, установити основні фактори зовнішнього та внутрішнього середовища, що мають вплив на стан індексу продовольчої безпеки. По-четверте, визначити основні напрями підвищення рівня продовольчої

безпеки України. Глобальна екологічна криза значною мірою підвищила небезпеку погіршення стану продовольчої безпеки у світі та ймовірність настання голоду в певних регіонах. Посиленню уваги до досліджуваної проблематики сприяла війна Росії проти України, що знищила інфраструктуру ланцюгів постачання та посилила проблеми забезпечення продовольством населення. Дослідження спрямоване на визначення основних «вузьких місць» продовольчої безпеки України та розробку напрямів підвищення її рівня. Ґрунтуючись на результатах теоретичних та емпіричних досліджень, визначено основні «вузькі місця» процесу забезпечення продовольчої безпеки та встановлено напрями підвищення її рівня. У дослідженні здійснено розрахунок та прогнозування індексу продовольчої безпеки України. Запропоновано методика визначення основних «вузьких місць» продовольчої безпеки шляхом оцінки впливу інтернальних та екстернальних факторів. На основі цього аналізу розроблено основні напрями підвищення рівня продовольчої безпеки держави.

98. Мазуренко О. В. Ринок продукції свинарства в системі продовольчого забезпечення країни. *Економіка АПК*. 2017. № 10. С. 60. URL : http://www.eapk.org.ua/sites/default/files/eapk/2017/10/eapk_2017_10_p_60_63.pdf.

Відзначається, що перехід галузі свинарства на ринкові засади і практика функціонування ринку до раніше накопичених завдань додав нові, розв'язання яких ускладнюється різким скороченням державної підтримки, диспаритетом цін, зростанням вартості комбікормів, порушенням економічних відносин та іншими негативними моментами. У цих умовах не вдалося підвищити ефективність виробництва свинини й функціонування її ринку. Він розвивається стихійно через нерозвиненість інфраструктури, слабку інформаційну забезпеченість господарюючих суб'єктів, значну частку посередників, недосконалість механізму ринкових відносин між сільськогосподарськими товаровиробниками та

переробними підприємствами, сферою реалізації свинини і продуктів її переробки. Визначено, що ринок продукції свинарства формується під впливом об'єктивно існуючих принципів розвитку продовольчого ринку. Його якісного перетворення, можливо досягти за рахунок комплексної та планомірної роботи по розв'язанню системних проблем. Подальший розвиток ринку продукції свинарства має здійснюватися за державної підтримки, освоєння сучасних технологій ведення виробництва, економного витрачання фінансових і матеріальних ресурсів, ефективної взаємодії виробників та ключових споживачів продукції свинарства, оптимізації її товарообороту.

99. Місюк М. В., Заходим М. В. Розвиток ринку молока в контексті забезпечення продовольчої безпеки країни. *Економіка АПК*. 2021. № 1. С. 34. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202101034>.

Мета статті – розкрити сутність продовольчої безпеки та проаналізувати тенденції розвитку ринку молока в контексті забезпечення населення молочною продукцією. Методика дослідження. В процесі дослідження використані діалектичні методи пізнання, системний підхід до вивчення економічних явищ, монографічний (при узагальненні вітчизняного та зарубіжного досвіду у визначенні економічної сутності продовольчої безпеки), аналізу і синтезу (при дослідженні рівнів виробництва молока і фізичної та економічної доступності населення до даної продукції), статистичних групувань (при виявленні місця регіонів у загальнонаціональному обсязі виробництва молочної продукції), економіко-статистичний (при обробці масових статистичних даних), абстрактно-логічний (при обґрунтуванні теоретичних узагальнень та формуванні висновків). Результати дослідження. Обґрунтовано теоретичні аспекти продовольчої безпеки як економічної категорії, суть якої зводиться до здатності держави за різноманітних умов надати гарантії і забезпечити потреби населення в продовольчих товарах

на науково обґрунтованому рівні споживання за платоспроможного попиту. Здійснено аналіз розвитку ринку молока в контексті забезпечення продовольчої безпеки, зокрема такого сегмента, як споживання молока відповідно до науково обґрунтованої норми та визначено тенденції забезпечення молоком регіонів України. Елементи наукової новизни. За аналізу рівня споживання молочної продукції населенням регіонів України встановлено певні диспропорції у виробництві й формуванні регіональних продовольчих фондів, здійснено класифікацію регіонів України за функціями на ринку молока з урахуванням показника забезпечення власним виробництвом. Обґрунтовано необхідність міжрегіонального обміну продукції галузі з метою поліпшення рівня споживання на душу населення та зміцнення продовольчої безпеки. Практична значущість. Наведені рекомендації можуть бути використані департаментами агропромислового розвитку обласних державних адміністрацій при розробці програм забезпечення продовольчої безпеки, враховуючи як розвиток власного виробництва молока, так і обмін між регіонами.

100. Мостова А. Д. Зарубіжний досвід державного регулювання забезпечення продовольчої безпеки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Вип. 27, Ч. 2. С. 7–14.

101. Мостова А. Д. Зовнішньоекономічні аспекти продовольчої безпеки держави. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Т. 4. № 3. С. 86–96.

102. Мостова А. Д. Стратегія забезпечення продовольчої безпеки держави: теорія, методологія, практика : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.03 / А. Д. Мостова. Чернівці, 2020. 39 с.

103. Мостова А. Д. Сучасний стан продовольчої безпеки України та методичні підходи до його оцінки.

Причорноморські економічні студії. 2019. Вип. 43. С. 59-68.

104. Нестерчук А. І. Теоретичні основи формування продовольчої безпеки. *Інструменти і практики публічного управління в контексті децентралізації* : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю 23 червня 2020 року. Житомир : ЖНАЕУ, 2020. С. 138-142.

105. Норми фізіологічних потреб населення України в основних харчових речовинах і енергії : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 03.09.2017 № 1073. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1206-17?lang=en#n14>

106. Палапа Н. В., Дем'янюк О. С., Нагорнюк О. М. Продовольча безпека України: стан та актуальні питання сьогодення. *Агроєкологічний журнал*. 2022. Вип. 2. С. 34-45. <https://doi.org/10.33730/2077-4893.2.2022.263314>. URL: <http://journalagroeco.org.ua/article/view/263314/261012>.

Проблема забезпечення продовольчої безпеки як в Україні, так і світі загалом набула особливої актуальності, що пов'язано зі збільшенням населення на планеті, вичерпанням природних ресурсів, зниженням продуктивності ґрунтів, змінами клімату та воєнними конфліктами. Останніми роками зростає кількість країн із наявними проблемами щодо продовольчого забезпечення. Проаналізовано різні погляди на продовольчу безпеку, стан продовольчої безпеки в Україні та проведено порівняння з країнами Європи та світу. Згідно зі статистичними даними у 2020 р. калорійність раціону українця лише на 7% перевищила пороговий рівень, який становив 2500 ккал/добу, але менше мінімального фізіологічного нормативу ВООЗ (3000 ккал/добу), у той час як калорійність раціону українця у 1990 р. сягала 3597 ккал/добу.

Крім того, раціон населення України залишається незбалансованим із переважанням продуктів рослинного походження. Найбільш критичним є стан споживання повноцінних білкових харчових продуктів (м'яса, молока, риби) та вітамінної продукції (фруктів). Риби, рибопродуктів та фруктів українці споживають менше мінімальної норми. Розраховано показник імпортозалежності, згідно з яким станом на 2020 р. найвищий він був по рибі та рибопродуктах — 82%, що на 52% вище порогового рівня (30%). Переважна частка імпортних поставок припадає на види риб, які видобуваються виключно у водах морських економічних зон інших держав. До того ж, споживання населенням України риби і рибопродуктів залишається нижчим за рекомендовані норми харчування. Встановлено, що за рахунок внутрішнього виробництва більше ніж на 90% наша країна задовольняє необхідні споживчі потреби населення з більшості харчових продуктів. Проведено аналіз та порівняльну оцінку структури сукупних споживчих витрат домогосподарств у 2016 та 2020 рр., а також наведено порівняння з країнами ЄС. За опрацьованими даними Держстату України, споживчі грошові витрати українських домогосподарств сягають 91,4% від рівня доходів. «Левову» частку своїх доходів (48,1%) українці витрачали на придбання їжі, на житло та комунальні послуги — 14,4%. У країнах ЄС на першому місці у структурі споживчих витрат домогосподарств житло, комунальні послуги та паливо — 25,7% від усіх витрат. Найбільше на цю статтю витрачається громадянами Словаччини та Фінляндії — 30,7% і 30,5% усіх витрат відповідно. Найменше — 15,5% — у Литві. Витрати європейців на їжу та безалкогольні напої у середньому становили 14,8% усієї структури споживчих витрат, що посідає другу позицію після комунальних послуг.

107. Пасхавер Б. Й. Продовольче самозабезпечення населення України. *Економіка АПК*. 2018. № 1. С. 5.

URL : http://www.eapk.org.ua/sites/default/files/eapk/2018/01/eapk_2018_01_p_5_10.pdf.

Мета статті - проаналізувати розвиток важливого напрямку забезпечення продовольчої безпеки України, його динаміки, стану, перспективи. Методика дослідження. Загальнонаукові методи: абстрактно-логічний - для систематизації наявного теоретичного матеріалу; індукції й дедукції - для виведення загальних принципів з аналізу фактів; синтезу - для об'єднання елементів досліджуваної системи та її аналізу в цілому; порівняння - для оцінки одержаних показників. Використано статистичні дані, а також методичні підходи щодо оцінки продовольчого самозабезпечення. Результати дослідження. Суттєва частка продовольчого споживання безоплатна (виробництво продовольства для самоспоживання, самозаготівлі, продовольча допомога). В Україні вона дорівнює одній шостій, а в сільській місцевості - третині всіх продуктів харчування. Господарства населення, виробляючи продовольчі продукти, чверть їх продають, 60% використовують для самоспоживання, 15% - допомога родичам. Продовольча самозабезпеченість країни зростає при зменшенні споживання частки продовольчого імпорту. Імпортна політика повинна забезпечити національному споживачеві доступ до продуктів, що не виробляються у країні, але можливості імпортозаміщення потрібно реалізувати. Елементи наукової новизни. Визначено, що за рахунок бюджетного фінансування доцільно створити й поступово реалізувати широкомасштабну програму продовольчої допомоги малозабезпеченим соціальним групам населення. Недостатнє продовольче споживання значної частини українських громадян зумовлює необхідність розробки державної програми продовольчої допомоги малозабезпеченим верствам населення.

108. Продовольча безпека України та Польщі: компаративний аналіз, принципи управління, використання досвіду та співробітництво : наукова робота. URL:

http://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/konkyrs_stud/ES_19_20/robotu/13.pdf.

109. Пугачов М. І., Пугачов В. М. Сучасні виклики продовольчого забезпечення країни. *Економіка АПК*. 2021. № 12. С. 6. URL: http://www.eapk.org.ua/sites/default/files/eapk/2021/12/ekonomika_apk_12_2021_p_6-14.pdf.

Мета статті – проаналізувати сучасні тенденції розвитку агропродовольчого сектору економіки, визначити основні виклики стабільному продовольчому забезпеченню країни та запропонувати перспективні напрями трансформації продовольчих систем в Україні. Методика дослідження. У процесі дослідження використано ряд методів: абстрактно-логічний – для формулювання висновків; порівняльного аналізу – для зіставлення показників та виявлення тенденцій їх зміни; статистичний – при визначенні варіації обсягів і структури експорту агропродовольчої продукції; розрахунково-конструктивний – для визначення ролі агропродовольчого сектору в загальному українському експорті; монографічний – при оцінюванні сучасного стану та обґрунтуванні напрямів розвитку агропродовольчого сектору економіки країни; графічний – для ілюстрації виявлених прогностичних тенденцій. Результати дослідження. Проведено дослідження динаміки обсягів та структурних змін в експорті агропродовольчих товарів з України, встановлено збільшення частки товарних груп та проаналізовано структурні динамічні зрушення за видами продовольчих товарів. Здійснено комплексний аналіз основних викликів продовольчому забезпеченню країни. Визначено пріоритети у трансформації продовольчих систем України до 2030 року. Елементи наукової новизни. Набули подальшого розвитку методико-практичні аспекти щодо дослідження основних викликів продовольчому забезпеченню країни та розробки перспективного національного підходу до трансформації продовольчих систем. Практична значущість. Вказані підходи та

отримані результати дослідження можуть бути використані органами державного та галузевого управління при організації аналітичної роботи та розробки заходів щодо трансформації продовольчих систем.

110. Рибалко С. В. Формування стратегії розвитку агропромислового виробництва регіону в напрямі формування продовольчої безпеки України. *Український журнал прикладної економіки*. 2018. Т. 3. № 4. С. 294-301. URL : http://ujae.org.ua/wp-content/uploads/2019/10/ujae_2018_r04_a34.pdf.

В статті досліджуються особливості розвитку агропромислового виробництва на регіональному рівні. Обґрунтовано, що для формування продовольчої безпеки України необхідною умовою є забезпечення формування стратегії розвитку регіонального агропромислового виробництва. Для реалізації і впровадження стратегії необхідно дослідити регіональні чинники й особливості ведення аграрного бізнесу та визначити комплекс заходів для їх розвитку.

111. Родінова Н., Дергач А., Гудзь Г. Світова продовольча криза як наслідок російсько-української війни. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 40. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-25>.

Стаття присвячена аналізу ситуації на світовому ринку сільськогосподарської продукції в умовах російсько-української війни; визначенню важливості України в забезпеченні продовольчої безпеки у світі та розробленню пропозицій щодо попередження продовольчої кризи в інших країнах та всередині держави. Актуальність проведеного дослідження зумовлена поглибленням продовольчої кризи в зв'язку з вторгненням російських військ на територію України, яка є однією з найбільших країн-експортерів сільськогосподарської продукції. Мета статті – розробити пропозиції щодо попередження продовольчої кризи в Україні та світі.

Для досягнення поставленої мети було встановлено сутність поняття «продовольча безпека» та її основні компоненти, визначено основні причини відсутності та дефіциту продовольства в найбідніших країнах світу. На основі статистичних даних визначена важливість України в забезпеченні продовольчої безпеки у світі, проаналізована поточна ситуація з виробництвом та експортом сільськогосподарської продукції в Україні та її вплив на світову продовольчу безпеку в умовах війни. На основі проведеного аналізу розроблено пропозиції щодо забезпечення продовольчої безпеки та попередження продовольчої кризи в Україні та світі. В ході проведення дослідження були використані методи аналізу, синтезу, індукції та дедуції. В статті вперше запропоновано практичні заходи, спрямовані на забезпечення продовольчої безпеки та попередження продовольчої кризи всередині країни та в інших державах. Під час дослідження встановлено, що Україна є одним з найбільших експортерів сільськогосподарської продукції, тому вторгнення Росії на її територію може мати катастрофічні наслідки для продовольчої безпеки всього світу. З метою їх попередження запропоновано адаптувати логістичну систему до поточних умов для відновлення експортних поставок, підтримувати українських виробників сільгосппродукції та продовжувати співпрацювати з країнами, які надають фінансову та гуманітарну допомогу. Практичне значення дослідження полягає в можливості використовувати отримані результати для забезпечення продовольчої безпеки та попередження продовольчої кризи в Україні та світі.

112. Рудич А. Оцінка динаміки та тенденції показників продовольчої безпеки регіонів України. *Економічний аналіз* : зб. наук. праць. 2017. Т. 27. № 4. С. 75-82.

113. Скидан О., Гринишин В. Забезпечення продовольчої безпеки : сучасне бачення та ієрархічні рівні. *Наукові горизонти*. 2020. № 6 (91). С. 68-77.

Здійснено ретроспективний огляд становлення концепції продовольчої безпеки для виявлення сучасних трендів, поглиблення його змістовного наповнення та встановлення закономірностей розвитку; ідентифіковано рівні та об'єкти забезпечення продовольчої безпеки у площині реалізації державної політики.

114. Тенденції і питання продовольчої безпеки України в умовах війни / Р. М. Скриньковський та ін. *Інтернаука. Серія : Економічні науки*. 2022. № 8. С. 38-48. URL : DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2022-8-8196>.

В умовах війни Росії проти України питання продовольчої безпеки постало досить гостро не тільки перед Україною, а й перед цілим світом. Російська Федерація є державою-терористом, яка здійснює продовольчий тероризм з метою руйнації світової (глобальної) системи продовольчої безпеки та впливу у такий спосіб на весь вільний світ. Дії і воєнні злочини Російської Федерації під час війни в Україні негативно вплинули на світову економіку, глобальну продовольчу безпеку, а також на бюджети окремих країн, які значною мірою залежали від українського експорту сільськогосподарської продукції. З огляду на викладене вище, метою статті є дослідження тенденцій і питань (деяких аспектів) продовольчої безпеки України в умовах війни. На основі аналітичного огляду і аналізу зазначено, що від поставок зерна з України залежать понад 400 млн. людей у світі, а загальна сума втрат і збитків, завданих українській сільськогосподарській галузі внаслідок війни Росії проти України, станом на 14 червня 2022 року, вже склала 4,29 млрд. дол. США. Також зазначено, що неможливо навіть у найближчі 3–5 років знайти альтернативних постачальників у світі (серед країн) і замінити такі обсяги сільськогосподарської продукції з України. В контексті цього представлено план заходів із забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану, затвердженого розпорядженням

Кабінету Міністрів України від 29.04.2022 р. № 327-р. Встановлено, що для захисту і підтримки українського аграрного виробництва та забезпечення стійкості продовольчої безпеки України в умовах війни (воєнного стану), а також для мінімізації будь-яких проявів глобальної продовольчої кризи необхідно використовувати всі наявні інструменти і можливості впливу України на глобальну продовольчу політику, виходячи з досвіду і реальних досягнень провідних позицій у світовій економіці сільського господарства, які здобула Україна, а також активізувати і посилити співпрацю з державами-партнерами, міжнародними та міжурядовими організаціями, зокрема з FAO (Продовольчою та сільськогосподарською організацією ООН), щодо трансформації продовольчих систем. Сформульовано висновок про те, що Російська Федерація є одночасно як державою-терористом, так і державою-спонсором тероризму.

115. Трегубов О. С., Іванова Н. Є., Попова Ю. М. Продовольча безпека України: теорія і практика. Економіка і організація управління. 2018. № 2 (30). DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2018.2.8>.

Проаналізовано організаційно-правовий механізм державного управління безпекою харчових продуктів в Україні. Базові елементи ідентифікуються. Розглянуто проблеми формування єдиного механізму державного управління даної галузі. Зроблено пропозиції щодо їх вдосконалення. Пріоритет підвищення рівня розвитку агропромислового комплексу на державному рівні стимулює використання інших інструментів управління, таких як логістика, але які співпрацюють з основними традиційними методами та засобами.

116. Україна та глобальна продовольча безпека в умовах війни : аналітичний огляд / Національний інститут стратегічних досліджень. 2022. URL: <https://>

niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ukrayina-ta-hlobalna-prodovolcha-bezpeka-v-umovakh-viynu

117. Утенкова К. О. Економічна безпека як складова національної безпеки України. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна*. 2019. Вип. 9. С. 133–144.

118. Франчук В., Копитко М., Мельник С. Забезпечення продовольчої безпеки України в умовах мінливого безпекового середовища. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2022. № 3(67). DOI:10.31732/2663-2209-2022-67-9-17.

Доведено, що право на гідне харчування, що відноситься саме до соціально-економічних прав людини, гарантується та забезпечується у рамках здійснення продовольчої політики держави. Соціальну функцію держави можна структурно уявити як комплекс елементів, кожен із яких знаходить вираз у конкретному напрямі соціальної діяльності держави. Забезпечення продовольчої безпеки є одним з цих елементів і в сьогоденних умовах набуває неабияку актуальність для України. Основною метою дослідження є характеристика особливостей забезпечення продовольчої безпеки України в умовах мінливого безпекового середовища. За результатами проведеного дослідження було визначено ключові особливості стану продовольчої безпеки України. Визначено, що продовольчу безпеку України загалом, та її суб'єктів зокрема, можна визначити, як невід'ємний фактор збереження національного суверенітету, основну складову державної демографічної політики, з метою забезпечення гарантованості якості високих стандартів життєзабезпечення населення не лише у середньостроковій, а й у довгостроковій перспективі. Встановлено, що забезпечення належного рівня продовольчої безпеки стимулює економіку держави – як за допомогою науково-технічного прогресу, так і через підтримку виробників продовольства, стимулюючи їх до

вдосконалення технологій. Отже, дуже важливу роль відіграє зростання реальних доходів населення, їхня купівельна спроможність, стабільна економічна ситуація в державі. Визначено, що продовольча безпека складається із здатності держави, її окремих інститутів, агропромислового комплексу та фермерських господарств забезпечити виробництво доступної продукції для всіх категорій громадян. Продовольча безпека являє собою гарантований обсяг продовольства, необхідний і забезпечуваний внутрішніми джерелами споживання державою та її регіонів. Проведено дослідження ключових елементів забезпечення продовольчої безпеки України в умовах мінливого безпекового середовища.

119. Шепель Т. В. Вплив російської агресії на продовольчу безпеку України та світу. *Бізнес Інформ*. 2022. № 7. С. 133-142.

120. Шубравська О. В., Прокопенко К. О. Забезпечення продовольчої безпеки України: повоєнний контекст. *Економіка України*. 2022. № 7. С. 21-42. URL : <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.07.021>.

Забезпечення продовольчої безпеки на національному і глобальному рівнях на засадах сталості є одним з пріоритетів аграрної політики України. У довоєнний період вітчизняний аграрний сектор гарантував високий рівень продовольчої безпеки нашої держави і суттєво впливав на насиченість глобального продовольчого ринку. Однак триваюча в Україні війна спричинила руйнування у сфері виробництва і збуту агропродовольчої продукції, що негативно позначилося на стані продовольчого ринку. В період воєнних дій значущість проблеми забезпечення національної продовольчої безпеки зростає багаторазово, хоча Україна і має достатньо резервів продовольчої продукції. Війна в Україні суттєво скоротила масштаби сільгоспвиробництва і змінила його структуру, що в найближчому майбутньому позначиться

на динаміці агровиробництва і стані національної продовольчої безпеки. Крім того, вона негативно впливає на доходи населення, тому частка витрат на продовольство в сукупних витратах, яка є одним з ключових індикаторів продовольчої безпеки, зростатиме. Це свідчить про необхідність вжиття заходів для підвищення цінової доступності продовольства і внутрішнього продовольчого попиту. Відновлення й подальше зростання в повоєнний період рівня продовольчого забезпечення населення України, як і розвиток агропродовольчого експорту, вимагатимуть переходу до реалізації довгострокових цілей забезпечення національної продовольчої безпеки шляхом нарощування обсягів і асортименту агропродовольчого виробництва як результату його інноваційної модернізації та структурної трансформації. В основу стратегічного напрямку модернізації аграрного сектору необхідно покласти концепцію екологічного ресурсозберігаючого сільського господарства, що забезпечить: збереження і відтворення родючості сільськогосподарських угідь як вирішального чинника продовольчої безпеки в довгостроковій перспективі; покращення якості продуктів харчування для населення; розширення експортного потенціалу агропродовольчої продукції за рахунок високоякісних товарів з вищою доданою вартістю.

121. Юрченко Ю., Антошкін В. Соціально-економічна оцінка деструктивних факторів продовольчого самозабезпечення. *Економіка та держава*. 2019. № 10. С. 4-13.

122. Яремчук Н. В. Продовольча безпека як стратегічний пріоритет аграрної політики та основа національної безпеки держави. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 23. С. 70-79. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2019.23.70>.

У статті розкрито сутність поняття "продовольча безпека" та обґрунтовано її основоположну роль у забезпе-

ченні економічної, а отже, і національної безпеки держави. Наголошено на різниці у підходах до оцінки продовольчої безпеки Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН та України. Здійснено оцінку стану продовольчої безпеки на рівні країни на основі використання "Методики визначення основних індикаторів продовольчої безпеки", яка затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 05.12.2007 р. Розраховано індикатори достатності споживання за окремими продуктами і зроблено висновок про незбалансованість харчування населення. Встановлено, що доступність продуктів харчування обмежується, насамперед, низькою платоспроможністю громадян. Результатами дослідження в динаміці доведено, що внутрішній продовольчий ринок мало залежить від імпортованих продуктів харчування, за винятком лише таких продовольчих груп, як "фрукти, ягоди та виноград" і "риба та рибопродукти". Запропоновано доповнити перелік індикаторів продовольчої безпеки таким показником, як "рівень якості та безпечності продуктів харчування" з переліком показників, за якими може бути оцінений цей індикатор. Наголошено на необхідності підвищення якісних характеристик харчування населення та окреслено основні причини зниження якості харчової продукції.

123. Hrynyshyn V. Methodology for Assessing Food Security of a Country. *Органічне виробництво і продовольча безпека* : збірник. матеріалів доп. учасн. VIII міжнар. наук.-практ. конф., м. Житомир, 21-22 трав. 2020. Житомир : Полісся, 2020. С. 35-37.

124. Kotykoval O., Babych M. Limitations in availability of food in ukraine as a result of loss and waste = Обмеження в доступності продовольства в Україні внаслідок втрат і відходів. *Oeconomia Copernicana*. 2019. Vol. 10 (1). P. 153-172. DOI: <https://doi.org/10.24136/oc.2019.008> (Scopus).

125. Kotytkova O., Babych M., Pohorelova O. Impact of economic affordability of food on the level of food consumption by ukrainian households = Вплив економічної доступності продуктів харчування на рівень споживання продуктів харчування домогосподарствами України. *Intellectual Economics*. 2020. Vol. 14(1). P. 76-88. DOI: <https://doi.org/10.13165/IE-20-14-1-05> (Scopus).

126. Shebanina O., Golubeva O., Burkovska A., Radzevicius G. The investment in the meat sector in the context of food security in Ukraine = Інвестиції в м'ясний сектор в контексті продовольчої безпеки України. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2018. Vol. 40 (3). P. 393-402. DOI: <https://doi.org/10.15544/mts.2018.37> (WOS).

127. Shebanina O., Klyuchnik A., Burkovska A., Caruso D. Burkovska A. Providing labor income as a supporting factor of the food security = Забезпечення трудових доходів як фактор підтримки продовольчої безпеки. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2018. Vol. 40 (4). P. 597-608. DOI: <http://doi.org/10.15544/mts.2018.52> (WOS).

128. Skydan O., Hrynyshyn V. Risks and threats to ensuring food security of Ukraine: methodological foundations and practical evaluation. *Economics & Education*. 2020. Vol. 5, № 2. P. 96-101.

Розроблено методику оцінки ризиковості країни щодо втрати продовольчої безпеки, розраховано ризик негативних коливань індикаторів продовольчої безпеки у ракурсі оцінки відповідних коефіцієнтів семі варіації.

Розділ 4

Продовольча безпека у глобальному вимірі

129. Аграрна політика Європейського Союзу : ви-клики та перспективи : монографія ; за ред. Т. О. Зін-чук. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 494 с.

130. Бабич М. М. Забезпечення фізичної та еконо-мічної доступності продовольства через короткі лан-цюги постачання. *Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. № 14. С. 11-15.

131. Бабич М. М. Індикатори продовольчої безпеки в Україні: тенденції розвитку. *Економіка АПК*. 2018. № 5. С. 41. URL: http://www.eapk.org.ua/sites/default/files/eapk/2018/05/eapk_2018_05_p_41_50.pdf.

Мета статті - оцінити сучасний рівень забезпечення продовольчої безпеки України та визначити встановлені тенденції у зміні основних індикаторів. Сучасний стан продовольчої безпеки в Україні за індикаторами (добова енергетична цінність раціону людини, достатність споживання окремого продукту і запасів зерна у державних ресур-сах, економічна доступність продуктів харчування, диференціація вартості харчування за соціальними група-ми, смність внутрішнього ринку окремих продуктів, продо-вольча незалежність за окремим продуктом) досліджено не як окремі блоки, а у їх взаємозв'язку з урахуванням впливу різних факторів на різних рівнях (макро- та мікрорівнях, домогосподарства).

132. Бабич М. М. Критерії та індикатори продовольчої безпеки на глобальному рівні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 10. С. 56-59.

133. Бабич М. М. Проблеми забезпечення продовольчої безпеки в Україні. *Агросвіт*. 2017. № 3.

C. 32-39. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/3_2017/6.pdf.

У статті визначено проблеми у формуванні системи продовольчого забезпечення з урахуванням особливостей їх прояву на різних рівнях. Визначено напрями державної політики щодо забезпечення продовольчої безпеки України, які включають: зростання доходів, зростання пропозиції харчових продуктів, дешеві харчові продукти та спеціальні заходи. Запропоновано основні необхідні заходи державної політики щодо продовольчого забезпечення населення України на різних рівнях, зокрема: на національному рівні — заходи структурної політики (зادля забезпечення зниження рівня продовольчої уразливості сімей шляхом збільшення їх доходів, забезпечення загальних соціальних прав і доступу до якісної продукції, а також зменшення нерівності в доходах) та спеціальні заходи (покликані сприяти зміцненню продовольчої безпеки та безпосередньо скорочення масштабів недоїдання серед незаможного населення); для сільських районів, малих та середніх міст та мегаполісів — локальні заходи (основне завдання — співпраця місцевих органів влади у вирішенні питань продовольчого забезпечення з громадами).

134. Бабич М. М., Крилова І. Г., Савенко О. С. Взаємозв'язок між економічною доступністю до продуктів харчування та рівнем продуктивності харчування та рівнем продуктивності праці в сільському господарстві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. Вип. 15. Ч.1. С. 15-20.

135. Безпарточний М. Г., Безпарточна О. С., Брітченко І. Г. Логістичні шляхи експорту аграрної продукції України в контексті забезпечення

продовольчої безпеки у період воєнного стану. Innovative technologies in the development of modern society : тези доповіді IV міжнар. науково-практичної конференції, 6-7 жовтня 2022 р. Львів : Львівська політехніка, 2022. С. 41-45. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/45891>.

136. Бородіна О. М. Воєнні загрози глобальній продовольчій безпеці та перші міжнародні реакції щодо подолання їх наслідків: політекономічний зріз. *Економіка України*. 2022. № 6. С. 41-53. URL : <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.06.041>.

Розкрито критичність ситуації на глобальних продовольчих ринках на фоні низки потрясінь останніх років, що супроводжувалися поступовим зростанням у світі кількості тих, хто голодують. Загарбницька війна Росії та її цілеспрямовані атаки на українську інфраструктуру сільського господарства знищили можливості для подолання глобальних продовольчих шоків довоєнного періоду. Воєнна агресія додала два нових руйнівних чинника. По-перше, війна одночасно блокує ринки сільськогосподарських сировинних товарів і кінцевої сільськогосподарської продукції. По-друге, війна суттєво впливає на ринки основних ресурсів для сільськогосподарського виробництва. Такі ринкові потрясіння викликають різні реакції та ринкові відповіді в розвинутих країнах і країнах з низьким і середнім рівнями доходів. Ситуація з продовольством набирає політичного характеру: підвищення цін на продукти харчування вже негативно вплинуло на політичні процеси в деяких країнах світу; посилюється роль локальних продовольчих систем. Наведено результати оцінок (станом на початок війни) ФАО факторів ризику і прогнозів впливу воєнної агресії на глобальну продовольчу безпеку, узагальнено рекомендації міжнародних організацій щодо подолання кризи. Зазначено, що перспективи управління продовольчою

безпекою на глобальному рівні не є тільки негативними. Війна посилює структурну нерівність і нестабільність глобальних агропродовольчих ланцюгів та ринків ресурсів для сільського господарства, але при цьому демонструє стійкість територіально вбудованих систем харчування й адекватність відповідей на воєнні виклики від малих фермерів, селян та їх спільнот на основі солідарності.

137. Буряк Р., Кузьменко С. Продовольча безпека України в умовах євроінтеграції. *Інноваційна економіка*. 2020. № 1-2. С. 20-26. URL: <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/223>.

Розробка комплексу заходів щодо вирішення проблеми підвищення ефективності забезпечення країни продовольством, а також пошук шляхів поліпшення внутрішнього забезпечення продовольчими товарами та розширення присутності українських товаровиробників на світовому ринку агропродовольчої продукції в умовах євроінтеграції. Здійснено дослідження сучасного стану продовольчої безпеки в Україні за основними індикаторами її визначення. Виявлено, що калорійність раціону у минулому році на 10% перевищувала встановлений критичний (пороговий) рівень для цього показника – 2500 ккал на добу. Встановлено факти незбалансованого споживання продуктів харчування населенням як за окремими групами продуктів так і в цілому по продовольчому комплексу. Визначено, що по такій як: «хліб і хлібопродукти», «картопля», «овочі та багатанні» фактичне споживання перевищило раціональну норму. По інших групах коефіцієнт достатності споживання був меншим одиниці. Особливо суттєве відставання відмічається по продукції тваринного походження та плодово-ягідній продукції.

138. Горлачук М. Агропродовольчий ринок в умовах глобалізації: світовий досвід регулювання та інфраструктурно-інституційного розвитку. *Інноваційна*

економіка. 2019. № 5-6. С. 46-55. DOI: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2019.5-6.6>.

Оцінка тенденцій та викликів сучасного розвитку агропродовольчого ринку в умовах глобалізації, обґрунтування власних розробок і пропозицій стосовно розв'язання актуальних науково-практичних проблем агропродовольчого ринку України, враховуючи світовий досвід його регулювання та інфраструктурно-інституційного забезпечення. Визначено й обґрунтовано основні етапи розвитку і регулювання європейського агропродовольчого ринку в умовах глобалізації, висвітлено інфраструктурно-інституційні зміни його еволюції, починаючи від цінової підтримки окремих ринків продовольчої продукції та закінчуючи впровадженням системи прямих виплат сільськогосподарським товаровиробникам. Здійснено глобальну оцінку тенденцій розвитку сільськогосподарського виробництва і агропродовольчого ринку з позицій забезпечення продовольчої безпеки, проблеми подолання голоду у світі, нерівномірного розподілу доходів населення. Визначено стратегічні орієнтири майбутнього розвитку агропродовольчого ринку ЄС та України на основі дотримання принципів виробництва якісного та екологічнобезпечного виробництва продукції, сталого і збалансованого розвитку усіх елементів соціально-економічної системи агропродовольчого ринку. Розкрито загрози сировинного варіанту розвитку вітчизняного агропродовольчого ринку, обґрунтовано чинники його ефективного розвитку в рамках соціально-орієнтованої ринкової економіки.

139. Дудаш-Паєрська Е. Доступність продовольства на прикладі регіону. *Економіка АПК*. 2017. № 8 С. 70. URL: http://www.eapk.org.ua/sites/default/files/eapk/2017/8/e_apk_2017_8_11.pdf.

Метою дослідження є розв'язання проблеми аналізу доступності продовольства на прикладі регіону Пряшів

(Словаччина). У роботі досліджується територія регіону, де свіжа й здорова їжа відсутня. Для цього проведено графічний аналіз розміщення продуктових магазинів, проаналізовано рівень автомобілізації населення, особливостей доступності продовольства для споживачів, а також виконано картографування місцевості на предмет доступності продовольства з використанням ГІС-технологій. Показано, що продовольча роздрібна торгівля Словацької Республіки трансформується, у ній відбуваються організаційні зміни. З одного боку, це просторові зміни, які приводять до появи нової мережі продовольчої роздрібно торгівлі в економіці, з іншого - це організаційні зміни, що означають часткове зростання роздрібного товарообігу на шкodu зниження рівня доступності продовольства для населення. У кінцевому підсумку це призвело до появи територій із недостатнім рівнем продовольчого забезпечення свіжою та здоровою їжею. «Продовольчі пустелі» - порівняно нова актуальна проблема, що являє собою значний інтерес для дослідження роздрібних продажів. Проведено також аналіз доступності продовольства на прикладі регіону Пряшів. З урахуванням обраних показників доступності продовольства, використовуючи ГІС-технології, було визначено області регіону, де роздрібна мережа розвинена недостатньо для забезпечення населення продовольством на оптимальному рівні.

140. Духницький Б. В. Актуальні проблеми забезпечення продовольством населення світу. *Економіка АПК*. 2020. № 6. С. 91. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202006091>.

Мета статті – розглянути питання нестачі продовольства для значної кількості населення на загальносвітовому рівні, враховуючи історію розвитку проблеми, її причини, наслідки, статистичні показники та перспективи вирішення відповідно до існуючих тенденцій. На-

ведено інформацію про відповідальні установи, які вирішують питання нестачі продовольчих ресурсів по всьому світу, охарактеризовано супутні ключові положення, які потребують уваги в контексті поєднання з недостатністю харчів, розглянуто кількісні показники глобальної продовольчої проблеми, виділено нерівномірний характер її поширення, перераховано фактори, що поглиблюють соціальні й економічні негаразди для населення, встановлено чіткий зв'язок між бідністю і хронічним недоїданням, сформовано критичні зауваження стосовно реальності перспективи повного подолання голоду згідно із запланованим розкладом.

141. Замлинський В. А. Структурні перетворення галузі тваринництва в контексті глобальної продовольчої безпеки. *Економіка АПК*. 2019. № 4. С. 22. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201904022>.

Мета статті – оцінити сучасний стан галузі тваринництва в Україні та за кордоном задля напрацювання дієвої стратегії розвитку, орієнтованої на збільшення частки малого і середнього бізнесу у тваринництві, реалізації програм ресурсозбереження, зниження забруднення навколишнього природного середовища, зменшення рівня бідності сільського населення, розширення біорізноманіття тварин. Розглянуто сучасний стан функціонування галузі тваринництва. У результаті аналізу міжнародних підходів з'ясовано необхідність структурного перетворення галузі тваринництва відповідно до світової концепції стабільного розвитку агропродовольчого комплексу та продовольчої безпеки. Обґрунтовано необхідність зміни підходів до здійснення державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників.

142. Іванов В. О. Продовольча безпека: північно-арктична специфіка. *Часопис економічних реформ*.

2021. Вип. 2 (42). DOI : <https://doi.org/10.32620/cher.2021.2.08>.

В умовах зростаючого попиту на продовольство при обмежених сільськогосподарських ресурсах повсюдно йде пошук додаткових джерел отримання біологічно повноцінних місцевих продуктів харчування. Це ставитися і до північних і арктичних територіям. Метою статті є розгляд особливостей забезпечення продовольчої безпеки населення північних і арктичних територій. Предмет дослідження – процес управління продовольчої безпеки. В якості методів дослідження застосовувалися аналітичний, історичний, статистичний, логічний, порівняльний. Гіпотеза дослідження. На регулювання виробництва локальної аграрної продукції, створення підприємств з її переробки, зберігання і реалізації продуктів харчування, формування тилових продовольчих баз в прилеглих, сприятливих сільськогосподарських зонах, завезення продуктів харчування з інших регіонів країни дозволять ліквідувати залежність населення північних і арктичних територій від імпортного продовольства, зменшити втрати і підвищити його якість. Виклад основного матеріалу. Розглянуто зміст продовольчої безпеки. Встановлено основні її елементи, що включають продовольчу незалежність, фізичну і економічну доступність продовольства для всіх соціальних груп населення, безпеку продуктів харчування для споживачів. Охарактеризовано сучасний стан продовольчої незалежності. Виявлено північна і арктична специфіка забезпечення продовольчої безпеки. Дан аналіз самозабезпечення населення зони Півночі і Арктики продукцією сільського господарства. Виявлено ризики і загрози забезпечення продовольчої безпеки. Розглянуто заходи щодо їх подолання. Оригінальність і практичне значення. Рекомендації та пропозиції можуть бути використані при розробці та коригуванні державних програм розвитку агропродовольчого сектору та сільських територій суб'єктами зони Півночі

і Арктики, а також у подальшій науково-дослідній роботі автора. Висновки дослідження і перспективи подальших досліджень. Вивчення специфіки продовольчого забезпечення населення в екстремальних природних умовах дозволить державним і місцевим органам влади ефективно управляти продовольчою безпекою.

143. Іващук І., Карп І. Дивергентні зміни в продовольчому секторі. *Інноваційна економіка*. 2021. № 3-4. С. 5-11. DOI: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2021.3-4.1>.

Метою статті є аналіз та оцінювання дивергентних змін у продовольчому секторі України та інших країн з врахуванням викликів енвіронментального середовища. Встановлено, що продовольча безпека виступає об'єктивною необхідністю розвитку людства. Її забезпечення – це гарантування регулярного доступу населення до високоякісної їжі, необхідної для ведення активного і здорового життя. Виявлено зростання продовольчої незахищеності у багатьох країнах світу, що особливо загострилось під час пандемії COVID-19. Враховуючи проаналізовані індикатори продовольчої безпеки, виявлено резерви для покращання показників зростання продовольчої захищеності населення у стратегії сталого розвитку України та світу. Наукова новизна результатів дослідження. Проведено сукупний взаємопов'язаний аналіз пандемічного та постпандемічного зростання бідності, зменшення дохідності та диференціації цін у забезпеченні продовольчої безпеки. Здійснено оцінювання дивергентних змін у продовольчому секторі України та інших країн з врахуванням викликів енвіронментального середовища.

144. Іртіщева І. О., Рогатіна Л. П., Іліницька О. С. Продовольча безпека - важливий елемент економічної та національної безпеки. *Агросвіт*. 2020. № 22. С. 3–8. DOI: [10.32702/2306-6792.2020.22.3](https://doi.org/10.32702/2306-6792.2020.22.3).

Метою статті є аналіз продовольчої безпеки як важливого елемента економічної та національної безпеки, визначення головних напрямів їх становлення. Теоретичною і методологічною основою дослідження є наукові праці вчених у дослідженні продовольчої та економічної безпеки країни. Визначено, що для оцінки продовольчої безпеки країни використовують Глобальний індекс продовольчої безпеки (Global Food Security Index).

145. Кернасюк Ю. Глобальна продовольча безпека: старі проблеми, нові виклики та ефективні рішення. *GrowHow.in.ua [Як вирощувати]*. 2022. 28 червня. URL: <https://www.growhow.in.ua/hlobalna-prodovolcha-bezpeka-stari-problemy-novi-vyklyky-ta-efektyvni-rishennia/>

146. Козак О. А. Розвиток молочної галузі в контексті забезпечення продовольчої безпеки України. *Економіка АПК*. 2018. № 2. С. 14. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201802014>.

Мета статті - проаналізувати основні тенденції розвитку молочної сектору України та окреслити його перспективи в контексті забезпечення продовольчої безпеки. Здійснено комплексний аналіз функціонування молочної сектору України, зокрема динаміки розвитку молочної скотарства, структурних трансформацій в різних категоріях господарств, основних тенденцій діяльності молокопереробних підприємств, цінових трендів, експортно-імпорتنних операцій, змін поведінки споживачів молока та молочної продукції та ін. Визначено основні напрями розвитку молочної сектору в контексті забезпечення продовольчої безпеки.

147. Конохов С. В. Фактичний вимір продовольчої безпеки Китаю в контексті кон'юнктури глобальних ринків. *Український журнал прикладної економіки*.

2017. Т. 2, № 4. С. 76-84. URL: <http://ujae.tneu.edu.ua/index.php/ujae/article/view/207>.

У статті досліджено передумови реформування продовольчої політики КНР, на основі фактичних показників аграрного сектору визначено трансформовані механізми та інструменти забезпечення продовольчої безпеки країни, які сформувались під їх впливом, досліджено взаємодію стратегічних напрямів забезпечення продовольчої безпеки КНР із кон'юнктурою глобальних ринків продовольства.

148. Кошкалда І. В. Актуальні питання продовольчого забезпечення. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка і менеджмент.* 2017. № 4. С. 207-212.

149. Кушнір С. Місце економічної безпеки аграрного сектору в поліструктурних системах національної безпеки держави. *Проблеми і перспективи економіки та управління.* 2019. № 1 (17). С. 80-87.

У статті окреслено місце економічної безпеки аграрного сектору в поліструктурних системах національної економіки. Зокрема, вагому увага приділено аналізу наукових праць, у яких аналізуються такі поняття, як «національна продовольча безпека», «продовольча безпека», «національна економічна безпека» «економічна безпека». Детально розглянуто питання ідентифікації та обґрунтування особливостей функціонування аграрного сектору економіки, його компонентний склад, серед елементів якого виділено такі: виробництво засобів виробництва для сільського господарства; сільськогосподарське виробництво; переробка, зберігання та транспортування продукції із сільськогосподарської сировини; інфраструктурне забезпечення. Враховуючи результати даного дослідження, у статті обґрунтовано місце економічної безпеки саме аг-

рарного сектору в системі національної та економічної безпеки держави, візуалізовано модель їх взаємозв'язку.

150. Лимонова Е. М. Наслідки вторгнення росії на українську територію для світового продовольчого та енергетичного ринку. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2022. № 1. С. 47–54. URL : DOI: <https://doi.org/10.32342/2074-5362-2022-1-32-5>.

24 лютого 2022 року російське вторгнення в Україну, або «спеціальна військова операція в Україні», викликало потрясіння по всьому світу. У статті досліджено вплив війни між Україною та Росією на світовий продовольчий та енергетичний сектор. Глобальні ринки ресурсів страждають від наслідків вторгнення Росії в Україну; дві країни є основними постачальниками енергії, продуктів харчування та добрив. Перебої у постачанні та раптове введення у відповідь на кризу безпрецедентних економічних санкцій, торговельних обмежень та політичних інтервенцій спричинили різке зростання цін на товари. До конфлікту попит на глобальні ресурси вже перевищував пропозицію та підвищив ціни, оскільки економіка відновилася після пандемії COVID-19. Це призвело до глобальної кризи вартості життя, що характеризується зростанням рівня енергетичної та продовольчої бідності. Ця ситуація, ймовірно, значно погіршиться внаслідок війни в Україні та створює загрозу безпеці людей, особливо серед малозабезпечених та вразливих верств населення. Украй негативні наслідки війни потребують більш детального вивчення та аналізу, що дасть змогу сформуванню об'єктивне розуміння світової економіки в умовах війни. Пом'якшення наслідків війни для населення є пріоритетом для політиків, тому необхідне розуміння економічної ситуації. Російсько-українська криза ставить перед міжнародним співтовариством нові виклики, вона посилює порушення ланцюга постачань, нестабільність ринку, нестабільність ресурсів, переміщення людей та значні геополітичні зміни. Уряди повинні забезпечити дов-

гострокову стійкість суспільств і економік проти глобальних потрясінь. Існує нагальна потреба в агресивному зовнішньому втручанні, щоб уникнути продовольчої кризи. Обмін інформацією між країнами про їхній продовольчий статус, а також збереження кордонів для експорту сільськогосподарської продукції, запропоновані міністрами сільського господарства G7, є важливою відповіддю на назрілу продовольчу кризу.

151. Лупенко Ю. О. Продовольча безпека в сучасному вимірі. *Економіка АПК*. 2021. № 12. С. 5. URL: http://www.eapk.org.ua/sites/default/files/eapk/2021/12/ekonomika_apk_12_2021_p_5.pdf.

Обравши принципово нові орієнтири свого розвитку на початку ХХІ століття, світова спільнота одразу стикнулася з нерівномірним споживанням навіть природних благ. На тлі небачених раніше результатів науково-технічного прогресу, особливо абсурдно, навіть принизливо виглядає проблема голоду, яка загрожує значній частині населення нашої планети. На цій планеті, за даними Організації Об'єднаних Націй, близько 10-та частина населення голодує. Причиною цього, поряд із цілком логічною нестачею для достатнього харчування природних ресурсів (родючих земель, придатних для вирощування і споживання рослин і м'яса тварин, птиці тощо), несприятливими природно-кліматичними умовами, на шляху розв'язання проблеми голоду постає економічна нерівність розвитку країн світу, доходів різних груп населення, корупція та фізичне вилучення продовольства.

152. Мостова А. Д. Загрози продовольчій безпеці держави. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. Вип. 4 (21).С. 100-107.

153. Мостова А. Д. Збалансована система показників як інструмент розробки стратегії

продовольчої безпеки держави. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Економіка і управління*. 2019. Т. 30 (69). № 4. С. 12-19.

154. Мостова А. Д. Інституційне забезпечення продовольчої безпеки держави. *Проблеми економіки*. 2019. № 3 (41). С. 68-76.

155. Мостова А. Д. Інформаційне забезпечення моніторингу продовольчої безпеки. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 33. С. 103-109.

156. Мостова А. Д. Міжнародний досвід оцінки продовольчої безпеки держави. *Інтелект ХХІ*. 2019. Вип. 4. С. 14-19.

157. Мостова А. Д. Оцінка продовольчої безпеки держави на міжнародному рівні. *Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво*. 2019. Вип. 4 (109). С. 13-19.

158. Мостова А. Д. Правове забезпечення стратегії продовольчої безпеки держави. *Бізнес-навігатор*. 2019. Вип. 4 (53). С. 57-61.

159. Мостова А. Д. Стратегічні аспекти економічного розвитку держави. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Т. 4. № 2. С. 87-96.

160. Мостова А. Д. Стратегічні карти у формуванні стратегії продовольчої безпеки держави. *Академічний огляд*. 2019. № 2 (51). С. 15-27.

161. Мостова А. Д. Сучасний стан продовольчої безпеки України та методичні підходи до його оцінки. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 43. С. 59-68.

162. Мостова А. Д. Формування стратегії продовольчої безпеки держави. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2019. № 2. С. 102-114.

163. Музика П. М., Минів Р. М., Гірняк К. М. Тенденції розвитку м'ясного тваринництва в контексті забезпечення продовольчої безпеки. *Економіка АПК*. 2017. № 7. С. 15. URL : http://www.eapk.org.ua/sites/default/files/eapk/2017/7/e_apk_2017_7_4.pdf.

Мета статті - з'ясування тенденцій виробництва м'яса з урахуванням його обсягів упродовж останнього десятиліття та розробка стратегічних імператив подальшого розвитку м'ясного тваринництва в Україні в контексті забезпечення продовольчої безпеки. На основі розрахунків прогнозується, що виробництво яловичини і телятини в Україні найближчими роками поступово збільшуватиметься, незважаючи на зменшення обсягів забою тварин через необхідність відновлення поголів'я стада, при цьому вихід галузі з кризового стану можливий лише за умов формування еквівалентного ціноутворення на продукцію та використання сучасних ресурсозберігаючих технологій і подальшої інтенсифікації виробництва.

164. Нестерчук А. Теоретичні та організаційно-економічні засади формування продовольчої безпеки із урахуванням глобальних викликів. *Підприємництво та інновації*. 2022. Вип. 24. С. 44-48. <https://doi.org/10.32782/2415-3583/24.7>.

У статті розглянуто сучасний стан та перспективи формування продовольчої безпеки в умовах глобалізації. Розглянуто сучасні підходи зарубіжних і вітчизняних вчених до визначення понять «глобалізація» та «продовольча безпека». Встановлено, що глобалізацію слід розглядати як всезростаючий взаємозв'язок і взаємозалежність економік

всіх інтегрованих країн. Визначено, що продовольча безпека є процес безперервного та у повній мірі забезпечення якісними і різноманітними продуктами харчування в необхідній їх кількості, та за доступними цінами задля повноцінної життєдіяльності населення. Організаційно-економічний механізм вирішення проблеми забезпечення населення продуктами харчування у контексті розвитку світової глобалізації ґрунтується на політичних, правових, економічних, соціальних та екологічних засадах державної політики у сфері продовольчої безпеки.

165. Осадчук І. В., Боліла С. Ю. Підтримка аграрної сфери як чинник вирішення проблем продовольчої безпеки України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. Ужгород, 2019. Вип. 24, Ч.3. С. 28-32.

166. Прунцева Г. О. Методологічні засади оцінки системи продовольчої безпеки. *Економіка та держава*. 2020. № 6. С. 151–154.

167. Прунцева Г. Світовий досвід функціонування організаційно-економічного механізму продовольчої безпеки. *Інноваційна економіка*. 2021. № 5-6. С. 13-21. DOI: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2021.5-6.2>.

Аналіз зарубіжного досвіду щодо формування ефективної нормативно-правової бази у сфері побудови дієвого організаційно-економічного механізму продовольчої безпеки. Встановлено, що на ефективність функціонування організаційно-економічного механізму продовольчої безпеки впливають як рівень доходів населення, так і специфічна державна політика у сфері продовольчої безпеки, яка має враховувати як кліматичні умови та ресурси країни, галузеву спрямованість регіонів, традиційну специфіку продовольчого виробництва, так і міжнародні стандарти якості та

безпеки харчових продуктів, вимоги СОТ та інші нормативи до продукції аграрного виробництва та продовольчого забезпечення населення. Доведено, що ефективність функціонування організаційно-економічного механізму продовольчої безпеки залежить від прямого впливу державних заходів на агропродовольчий сектор, соціально-економічну систему країни та продовольче забезпечення населення та від непрямого впливу стимулюючих заходів і мультиплікативного ефекту. Проведено аналіз функціонування організаційно-економічного механізму продовольчої безпеки у провідних країнах світу і встановлено, що у високорозвинених країнах реалізується дієва політика щодо забезпечення ефективного функціонування організаційно-економічного механізму продовольчої безпеки, яка включає як заходи щодо підтримки аграрного виробництва та захист внутрішнього ринку, так і заходи щодо забезпечення високої якості продуктів харчування та їх доступності, так звані програми «від ферми до виделки».

168. Рудніченко Є. М., Гавловська Н. І. Продовольча безпека та здоров'я населення як елемент економічної безпеки макрорівня. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2017 Вип. 4. С. 54-57.

Досліджено підходи до трактування поняття “продовольча безпека”, запропоновано авторське визначення продовольчої безпеки як стану забезпечення суспільства продуктами харчування належної якості у достатньому обсязі, наведено архітектоніку національної безпеки та визначено місце продовольчої безпеки, наведено оцінку основних показників продовольчої безпеки України за 2016 рік, представлено індекс продовольчої безпеки та рейтинг України за цим показником протягом 2012-2016 років. Зазначено наявність взаємозв'язку продовольчої безпеки та здоров'я населення. Запропоновано низку заходів направле-

них на збереження здоров'я нації та гарантування продовольчої безпеки.

169. Сичевський М. П. Глобальна продовольча безпека та місце України в її досягненні. *Економіка АПК*. 2019. № 1. С. 6-17. URL: https://web.archive.org/web/20200507014817id_/http://eapk.org.ua/sites/default/files/eapk/2019/01/eapk_2019_1_p_6_17.pdf.

Мета статті – розглянути стан продовольчої безпеки України та оцінити можливості зростання внеску держави у зміцнення глобальної продовольчої безпеки в умовах сучасних внутрішніх і зовнішніх викликів. Розглянуто сучасні тенденції у виробництві та споживанні продовольства, що визначають рівень глобальної продовольчої безпеки, оцінено потенціал України щодо посилення внутрішньої та глобальної продовольчої безпеки. На основі використання показників Індексу глобальної продовольчої безпеки (GFSI) та основних індикаторів продовольчої безпеки, обрахованих за вітчизняною методикою, а також інших зарубіжних і вітчизняних джерел, представлено оцінку стану продовольчої безпеки за широким колом її складових та в порівнянні з референтними країнами. Елементи наукової новизни. Визначено місце України на глобальному ринку продовольства на основі компаративного аналізу за Індексом глобальної продовольчої безпеки, що дозволило обґрунтувати можливості харчової промисловості в зміцненні глобальної продовольчої безпеки в умовах внутрішніх та зовнішніх викликів.

170. Сурілова О. О. Глобальна продовольча безпека в умовах пандемії. *Права людини – пріоритет сучасної держави* : збірник матер. Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конференції (10 грудня 2020 року, м. Одеса). Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 198-202. URL : <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/21069>

У статті висвітлено міжнародно-правові механізми, мінімізації негативних наслідків пандемії на стан продовольчої безпеки, а також розроблення рекомендацій щодо зниження ризиків та загроз продовольчій безпеці в Україні з урахуванням досвіду Європейського Союзу.

171. Талавирия М. П., Костюк Т. О. Продовольча безпека в умовах сучасних економічних викликів. *Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. Серія “Регіональна економіка”*. 2021. Вип. 18 (71). DOI: [https://doi.org/10.36910/2707-6296-2021-18\(71\)-22](https://doi.org/10.36910/2707-6296-2021-18(71)-22).

Актуальність досліджуваної проблематики додатково визначається потребами одночасної екологізації й соціалізації сільськогосподарського виробництва, з метою збереження навколишнього природного середовища за рахунок раціонального природо-користування та мінімізації безробіття на селі. У статті охарактеризовано сучасний стан продовольчої безпеки. Сформульовано основні напрямки її розвитку. Детально проаналізовано сучасний стан продовольчої безпеки в умовах нових викликів. Обґрунтовано рекомендації та організаційно-методичні підходи до розвитку продовольчої безпеки.

172. Шлапак А. В., Конохов С. В. Глобальна продовольча проблема: економічний зміст та підходи до вирішення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 22, Ч.3. С. 112–115. URL : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/25344>

173. Al-Ababneh H. A., Osmonova A., Dumanska I., Matkovskiy P., Kalynovskyy A. Analysis of export of agricultural products in the context of the global food crisis = Аналіз експорту сільськогосподарської продукції в

контексті світової продовольчої кризи. *Agricultural and Resource Economics*. 2021. № 7(4). P. 5-26. DOI: <https://doi.org/10.51599/ARE.2021.07.04.01> (Scopus).

174. Ben Hassen T., El Bilali H. Impacts of the russia-ukraine war on global food security: Towards more sustainable and resilient food systems? = Вплив російсько-української війни на глобальну продовольчу безпеку: до більш стійких і стійких продовольчих систем? *Foods*. 2022. Vol. 11 (15). DOI: <https://doi.org/10.3390/foods11152301> (Scopus).

175. Chen X., Shuai C., Wu Y. Global food stability and its socio-economic determinants towards sustainable development goal 2 (zero hunger) = Глобальна продовольча стабільність та її соціально-економічні детермінанти для досягнення цілі 2 сталого розвитку (нульовий голод). *Sustainable Development*. 2022. DOI: <https://doi.org/10.1002/sd.2482> (Scopus).

176. Ciccullo F., Shebanina O., Burkovska A., Lunkina T., Burkovska A. Modeling the system of social stability through the food safety paradigm = Моделювання системи соціальної стабільності через парадигму харчової безпеки. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*. 2019. Vol. 41, Issue 4. P. 474-486. DOI: <https://doi.org/10.15544/mts.2019.38> (WOS).

177. Fedulova S. O. Global food security crisis of the world in 2022. *Science, Technologies, Innovations*. 2022. Vol. 1 (21). P. 3-8. DOI: <http://doi.org/10.35668/2520-6524-2022-1-01>.

У статті описано те, як війна в Україні негайно вплинула на світові продовольчі ринки, у зв'язку з тим, що

Україна і Росія є глобальними гравцями у сфері сільськогосподарської продукції, яка є важливою для продовольчої безпеки, зокрема це пшениця, кукурудзяна чи соняшникова олія та насіння. Визначено, що війна в Україні може спровокувати продовольчі заворушення в нестабільних африканських країнах. Така ситуація в Україні вже призводить до зростання цін на продукти харчування та дефіциту основних культур у частинах Центральної Азії, Близького Сходу та Північної Африки. У дослідженні актуалізовано, що глобальна продовольча система світу опинилася під загрозою, оскільки вторгнення Росії в Україну ставить під загрозу одну з найбільших житниць світу. Зазначено, що з урахуванням значної частки експорту України на світовому ринку соняшникової олії, збої в її постачаннях мають значні наслідки для головних імпортерів соняшникової олії, а саме для Індії, Європейського Союзу, Китаю, Ісламської Республіки Іран та Туреччини. У статті доведено законність рішення Міжнародного Суду ООН, як тимчасового заходу, адже Росія є стороною Конвенції про геноцид, і, таким чином, її згода є автоматичною на вирішення спорів за цією Конвенцією в Міжнародному Суді ООН. Визначено три ключові канали, за якими підуть економічні наслідки війни у світі в розрізі продовольчої та економічної безпеки. У статті сформульовано можливі основні напрями глобального відновлення економіки світу через військове вторгнення Росії в Україну. Спричинене військовим вторгненням в Україну порушення експорту продовольства наражає глобальні продовольчі ринки на підвищені ризики зменшення доступності, незадоволеного попиту на імпорт і підвищення міжнародних цін на продовольство.

178. Global Food Security and Wellness = Глобальна продовольча безпека та добробут / Gustavo V. Barbosa-Canovas, G. M. Pastore, K. Candogan [et al.]. Massachusetts : Springer, 2017. 520 с.

179. Kotykova O. The concept of food security formation on the basis of sustainable development of agricultural land use = Концепція формування продовольчої безпеки на засадах сталого розвитку сільськогосподарського землекористування. *Ukrainian Black Sea Region Agrarian Science*. 2022. Vol. 26 (1).

180. Kotykova O., Babych M. Economic impact of food loss and waste = Економічний вплив харчових втрат і відходів. *Agris on-Line Papers in Economics and Informatics*. 2019. 11(3), 55-71. doi:10.7160/aol.2019.110306 (Scopus).

181. Kotykova O., Babych M., Iagodzinska A., Tabatskova A. Global initiatives on implementation of zero hunger policy = Глобальні ініціативи щодо впровадження політики нульового голоду. *Agricultural and Resource Economics*. 2022. № 8 (2), 30-49. doi:10.51599/are.2022.08.02.02 (Scopus).

182. Kotykova O., Babych M., Krylova I. Forming the system of food security indicators following the criteria of the SDGS-2030 = Формування системи індикаторів продовольчої безпеки за критеріями SDGS-2030. *Potravinarstvo Slovak Journal of Food Sciences*. 2020. Vol. 14. P. 1055-1065. DOI: <https://doi.org/10.5219/1443> (Scopus).

183. Kotykova O., Babych M., Nadvynychnyy S., Cherven I., Shevchuk S. Assessing the level of household food security based on their income level = Оцінка рівня продовольчого забезпечення домашнього господарства за рівнем доходів. *Intellectual Economics*. 2022. № 15(2), 175-204. DOI: <https://doi.org/10.13165/IE-21-15-2-09> (Scopus).

184. Kumar M., Sharma M., Raut R. D., Mangla S. K., Choubey V. K. Performance assessment of circular driven sustainable agri-food supply chain towards achieving sustainable consumption and production = Оцінка ефективності циклічного сталого ланцюга постачання агропродовольчої продукції для досягнення сталого споживання та виробництва. *Journal of Cleaner Production*. 2022. 372 DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2022.133698> (Scopus).

185. Kushniruk V., Kulinich T., Roik O., Lushchuk M. Sustainable development: Strengthening of food security in EU countries = Посилення продовольчої безпеки у країнах ЄС в умовах сталого розвитку. *Scientific Horizons*. 2021. 24(11), 85-91. DOI: [https://doi.org/10.48077/scihor.24\(11\).2021.85-91](https://doi.org/10.48077/scihor.24(11).2021.85-91) (Scopus).

186. Mudrak R., Lagodiienko V., Lagodiienko N., Rybchak V. Food affordability and economic growth = Доступність продуктів харчування та економічне зростання. *TEM Journal*. 2020. № 9(4), 1571-1579. doi:10.18421/TEM94-32 (Scopus).

187. Osorio C., Hofmann T. Toward an equilibrium: Zero hunger and food safety as targets = Назустріч рівновазі: нуль голоду та безпека харчових продуктів як цілі. *ACS Food Science and Technology*. 2023. № 3(1), 1-2. DOI: <https://doi.org/10.1021/acsfoodscitech.2c00432> (Scopus).

188. Pereira P., Zhao W., Symochko L., Inacio M., Bogunovic I., Barcelo D. The Russian-Ukrainian armed conflict will push back the sustainable development goals = Російсько-український збройний конфлікт відсуне цілі сталого розвитку. *Geography and Sustainability*.

2022. Vol. 3(3). P. 277-287. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.geosus.2022.09.003> (Scopus).

189. Petrunenko I., Grabchuk I., Vlasenko T., Petrova E., Strikha L. Ensuring food security of EU countries in the context of sustainable development = Забезпечення продовольчої безпеки країн ЄС в контексті сталого розвитку. *Journal of management Information and Decision Sciences*. 2021. Vol. 24 (3). P. 1-12. URL: <http://dSPACE.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/9364> (Scopus).

190. Qiang W., Tian N., Liu A., Cheng S. Inequality of global food supply and the impact of trade = Нерівність світового постачання продовольства та вплив торгівлі. *Progress in Geography*. 2022. 41(8), 1416-1427. DOI: <https://doi.org/10.18306/dlkxjz.2022.08.006> (Scopus).

191. Singh R. K., Sreenivasulu N., Prasad M. Potential of underutilized crops to introduce the nutritional diversity and achieve zero hunger = Потенціал недовикористаних культур для впровадження харчової різноманітності та досягнення нульового голоду. *Functional and Integrative Genomics*. 2022. № 22 (6), 1459-1465. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10142-022-00898-w> (Scopus).

192. Subramaniam Y., Masron T. A., Naseem N. A. M. The impact of logistics on four dimensions of food security in developing countries = Вплив логістики на чотири аспекти продовольчої безпеки в країнах, що розвиваються. *Journal of the Knowledge Economy*. 2022. DOI: <https://doi.org/10.1007/s13132-022-01037-3> (Scopus).

193. The Food and Agriculture Organization (FAO) : офіційний сайт. URL: <https://www.fao.org/home/en>.

194. The Lancet Planetary Health. Striving for zero hunger in an uncertain world = Прагнення до нульового голоду в невизначеному світі. *The Lancet Planetary Health*. 2022. № 6(6), e455. DOI: [https://doi.org/10.1016/S2542-5196\(22\)00126-7](https://doi.org/10.1016/S2542-5196(22)00126-7) (Scopus).

195. UN world food programme: Toward zero hunger with analytics = Всесвітня продовольча програма ООН: до нульового голоду з аналітикою / Peters K. et. etc. *Interfaces*. 2022. № 52(1), 8-26. DOI: <https://doi.org/10.1287/inte.2021.1097> (Scopus).

Авторський покажчик

- А**
 Антошкін В. 121
- Б**
 Бабич М. М. 1, 2, 3, 4, 61, 130, 131, 132, 133, 134
 Бабій Л. І. 28
 Батир Ю. Г. 5
 Безпартчна О. С. 135
 Безпартчний М. Г. 135
 Благополучна А. 6
 Бойко В. 62
 Бойко Л. 62
 Боліла С. Ю. 165
 Бородіна О. М. 136
 Брітченко І. Г. 135
 Бужанська М. В. 63
 Бурковська А. В. 64
 Бурковська А. І. 7, 31, 64
 Буряк Р. 137
- В**
 Вараксіна О. 65
 Варченко О. М. 33
 Василина О. 82
 Васільєва Л. М. 8
 Вдовенко Н. М. 66
 Вірковська А. 84
- Г**
 Гавловська Н. І. 168
 Галкін В. В. 9
 Гірняк К. М. 163
 Гладій М. В. 68
 Гнатенко І. А. 28
 Гобела В. В. 23, 97
 Горба О. О. (ред.) 45
 Горбонос Ф. В. 114
 Горлачук М. 138
- Григор'єва Х. А. 69
 Гринишин В. Є. 10, 11, 12, 54, 70, 71, 72, 73, 113
 Гудзь Г. 111
- Д**
 Данкевич В. 74
 Дем'янюк О. С. 106
 Дем'янчук В. В. 85
 Дергач А.
 Дзюрах Ю. 97
 Диха М. В. 75
 Довгаль О. В. 13
 Довженко В. А.
 Дудаш-Паєрська Е. 139
 Духницький Б. В. 76, 140
- Є**
 Єгоров Б. В. 77
- Ж**
 Живко З. 43
- З**
 Завгородній А. В. 83
 Загребаленко Ю. Ю. 4
 Залізнюк В. П. 78, 79, 80
 Замлинський В. А. 141
 Заходим М. В. 81, 99
 Зеліско Н. 82
 Зінчук Т. О. (ред.) 129
 Зубков Р. С. 83
- І**
 Іванов В. О. 142
 Іванова Н. Є. 115
 Іванюк О. В. 54
 Івашук І. 143
 Івченко В. Є. 85

Ліницька О. С. 144
Іртищева І. О. 144

К

Карп І. 84, 143
Кашуба Ю. П. 15
Кернасюк Ю. 145
Кириленко І. Г. 85
Киш Л. М. 86
Кірдан О. П. 87
Клименко Н. А. 88
Князь С. В. 114
Коваленко О. В. 16
Козак О. А. 17, 89, 146
Коновалов Р. І. 28
Конохов С. В. 147, 172
Копитко М. 118
Кордзая Н. Р. 77, 90, 91
Корнієнко Г. С. 47
Корчак М. 48
Костирко А. Г. 92
Костюк Т. О. 171
Котелевич В. А. 49
Кошкалда І. В. 148
Кравчук І. І. 93
Крилова І. Г. 134
Крисанов Д. Ф. 33
Кузьменко С. 137
Кундєєва Г. О. 94
Курляк М. Д. 23, 95
Курман Т. В. 18
Кушнір С. 149

Л

Лагодієнко В. 96, 97
Лазаренко В. І. 50
Лимонова Е. М. 150
Литвинова Д. 92
Литвинчук І. Л. 54
Лузан Ю. Я. 68
Лупенко Ю. О. 151

М

Мазуренко О. В. 98
Малков М. 51
Маркович Н. 82
Мельник С. І. 23, 97, 118
Минів Р. М. 163
Місюк М. В. 83, 99
Могильний О. М. 67
Мороз Г. В. 52
Мостова А. Д. 100, 101, 102,
103, 152, 153, 154, 155, 156, 157,
158, 159, 160, 161, 162
Музика П. М. 163

Н

Нагорнюк О. М. 106
Нестерчук А. І. 104, 164
Никольок О. М. 54
Нікішина О. В. 19
Ніконенко О. А. 20

О

Орликовський М. О. 93
Осадчук І. В. 165

П

Палапа Н. В. 106
Пасхавер Б. Й. 107
Патика Н. І. 67
Пивовар П. В. 54
Пилипенко К. А. 53
Пінський О. В. 19
Попова Ю. М. 115
Прокопенко К. О. 120
Процевят О. С. 114
Прунцева Г. О. 166, 167
Пугачов В. М. 109
Пугачов М. І. 17, 67, 109

Р

Рибалко С. В. 110
 Рогатіна Л. П. 24, 144
 Родінова Н. 111
 Романчук Л. Д. 54
 Рудич А. 112
 Рудніченко Є. М. 168

С

Савенко О. С. 134
 Самокиш В. П. 32
 Сичевський М. П. 169
 Скидан О. В. 54, 55, 113
 Скопенко Н. С. 94
 Скриньковський Р. М. 114
 Скрипник А. В. 25
 Сокол Л. М. 66
 Стадник М. 43
 Стариченко Є. М. 25, 26
 Стеців І. 27
 Сурілова О. О. 170

Т

Талавирия М. П. 171
 Титатренко А. 65
 Трегубов О. С. 115

У

Утенкова К. О. 29, 117

Ф

Франчук В. 118
 Франчук В. І. 23, 97

Х

Хмиз М. В. 114
 Ходаківська О. В. 67

Ц

Цюх С. І. 114

Ч

Чайка Т. О. (ред.) 45
 Чеботарьова Н. Й. 19
 Чорна О. Ю. 28

Ш

Шебаніна О. В. 30, 31
 Шевченко О. А. 56
 Шепель Т. В. 119
 Шишлюк В. Р. 32
 Шлапак А. В. 172
 Шпикуляк О. Г. 67
 Шубравська О. В. 120
 Шупрудько Н. 97
 Шуст О. А. 33

Ю

Юрченко Ю. 121

Я

Яремчук Н. В. 122
 Яснолоб І. О. (ред.) 45
 Ященко Л. О. 16

А

Akbar H. 58
 Al-Ababneh H. A. 173
 Andrianarison F. 34
 Anjos Luis 195

В

Babych M. 35, 41, 42, 43, 44, 124,
 125, 180, 181, 182, 183
 Baldos U. L. C. 57
 Barbosa-Cánovas Gustavo V. 178
 Barcelo D. 188
 Ben Hassen T. 174
 Bogunovic I. 188
 Boul Lefevre N. 60

Buckle Ken 178
 Burkovska Al. 36, 37, 38, 39, 59,
 127, 176
 Burkovska An. 36, 37, 38, 39, 59,
 126, 127, 176

C

Candoğan Kezban 178
 Caruso D. 39, 127
 Chen X. 175
 Cheng S. 190
 Cherven I. 183
 Choubey V. K. 184
 Ciccullo F. 36, 176
 Combette Éric 195

D

Dligach A. 40
 Dray A. 60
 Dumanska I. 173

E

El Bilali H. 174
 Ergun Özlem 195
 Ettekoven Nina 195

F

Farooq A. 58
 Farooq N. 58
 Fedulova S. O. 177
 Fleuren Hein 195

G

Garcia C. A. 60
 Gheewala S. H. 58
 Golubeva O. 126
 Grabchuk I. 189

H

Hassan Z. U. 58

Hertel T. W. 57
 Hertog Dick 195
 Hofmann T. 187
 Hrynshyn V. 123, 128

I

Iagodzinska A. 181
 Inacio M. 188

K

Kalynovskyy A. 173
 Klyuchnik A. 127
 Kotykova O. 41, 42, 43, 44, 124,
 125, 179, 180, 181, 182, 183
 Kovalenko A. 35
 Krylova I. 182
 Kulinich T. 185
 Kumar M. 184
 Kushniruk V. 185

L

Lagodiienko N. 186
 Lagodiienko V. 186
 Lannes Suzana Caetano da Silva
 178
 Liu A. 190
 Lunkina T. 36, 37, 38, 39, 59, 176
 Lushchuk M. 185

M

Mangla S. K. 184
 Masron T. A. 192
 Matkovskyy P. 173
 Melchiori Anna 195
 Meza Ilce G. Medina 178
 Mudrak R. 186

N

Nadvynychnyy S. 183
 Naseem N. A. 192

Novotny I. P. 60

O

Osmonova A. 173

Osorio C. 187

P

Pastore Gláucia María 178

Pereira P. 188

Peters Koen 195

Petrova E. 189

Petrunenko Ia. 40, 189

Plotnikova M. 40

Pohorielova O. 41, 44, 125

Pohrishchuk O. 40

Prasad M. 191

Q

Qiang W. 190

R

Radzevicius G. 126

Raut R. D. 184

Roik O. 185

Rosenthal Amauri 178

Rybachak V. 186

S

Semenchuk I. 42

Sharma M. 184

Shebanina O. 36, 37, 38, 126, 127,
176

Shevchuk S. 183

Shuai C. 175

Silva Sérgio 195

Singh R. K. 191

Skydan O. 128

Sreenivasulu N. 191

Stoudmann N. 60

Strikha L. 189

Subramaniam Y. 192

Symochko L. 188

T

Tabatskova A. 181

Tian N. 190

V

Vlasenko T. 189

W

Waeber P. O. 60

Wolter Tim Sergio 195

Wu Y. 175

Y

Yada Rickey Y. 178

Yahodzinska A. 43

Z

Zhao W. 188

Zolotnytska Yu. 40

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
ВСТУП	4
Розділ 1. Продовольча безпека: її сутність та місце в економічній безпеці держави	6
Розділ 2. Екологічні аспекти продовольчої безпеки	24
Розділ 3. Сучасні виклики продовольчій безпеці України	33
Розділ 4. Сучасні виклики продовольчої безпеки України	72
АВТОРСЬКИЙ ПОКАЖЧИК	97

Довідкове видання

**Продовольча безпека -
важливий елемент економічної та
національної стабільності**

Рекомендаційний покажчик літератури

Укладач: **Цокало** Олена Олександрівна

Редактор: Д. В. Ткаченко

Комп'ютерний набір: Д. В. Ткаченко

Дизайн і верстка: Д. В. Ткаченко

Формат Ум. друк. арк.
Тираж ___ прим. Зам. № ___

Надруковано у видавничому відділі
Миколаївського національного аграрного університету
54020, м. Миколаїв, вул. Г. Гонгадзе, 9

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4490 від 20.02.2013 р.

Адреса бібліотеки МНАУ:
54020, м. Миколаїв, вул. Генерала Карпенко, 73

Адреса сайту: lib.mnau.edu.ua